

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Komparační analýza novozákonních evangelií

Julie-Pierre Josephová

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Komparační analýza novozákonních evangelií

Julie-Pierre Josephová

Vedoucí práce:

Mgr. Dagmar Demjančuková, CSc.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

OBSAH

1 ÚVOD	1
2 PŘEDMLUVA K PRVNÍ ČÁSTI	5
3 ZÁKLADNÍ ÚDAJE	6
3.1 Evangelium podle Marka.....	7
3.2 Evangelium podle Matouše.....	8
3.3 Evangelium podle Lukáše	9
3.4 Evangelium podle Jana.....	10
3.5 Srovnání synoptických evangelií s Janovým.....	11
4 KOMPARAČNÍ ANALÝZA NOVOZÁKONNÍCH EVANGELIÍ	13
4.1 Komparační analýza synoptických evangelií.....	13
4.2 Shody a odlišnosti mezi synoptiky a Janem.....	33
5 PŘEDMLUVA K DRUHÉ ČÁSTI.....	40
6 HISTORICKÝ JEŽÍŠ KRISTUS.....	42
6.1 Gaius Cornelius Tacitus	43
6.2 Gaius Suetonius Tranquillus	44
6.3 Flavius Josephus	44
6.4 Gaius Plinius Caecilius Secundus (Plinius mladší)	45
6.5 Lukiános ze Samosaty	46
6.6 Mara Bar-Serapion.....	46
6.7 Sextus Iulius Africanus.....	46

6.8 Babylonský Talmud.....	46
6.9 Shrnutí zprostředkovaných informací.....	47
7 MYTICKÝ JEŽÍŠ KRISTUS.....	48
8 NOVOZÁKONNÍ JEŽÍŠ KRISTUS.....	53
8.1 Interpretace evangelíí.....	54
<u>8.1.1 Symbolika událostí v životě Ježíše Krista</u>	54
<u>8.1.2 Janovo evangelium</u>	57
8.2 Odkaz novozákonních evangelíí	58
9 ZÁVĚR.....	59
10 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A INTERNETOVÉ ZDROJE	61
10.1 Literatura.....	61
10.2 Internetové zdroje	62
11 PŘÍLOHY.....	63
11.1 Gaius Cornelius Tacitus – „ <i>Annales</i> “ („ <i>Letopisy</i> “).....	63
11.2 Gaius Suetonius Tranquillus – „ <i>Životopisy dvanácti císařů</i> “.....	63
11.3 Flavius Josephus – „ <i>Židovské starožitnosti</i> “.....	64
11.4 Gaius Plinius Caecilius Secundus – „ <i>Dopis Traiánovi</i> “.....	64
11.5 Lukiános ze Samosaty	66
11.6 Mara Bar-Serapion – dopis z vězení	66
11.7 Sextus Iulius Africanus.....	67
12 RESUMÉ	68

1 ÚVOD

V historii lidstva není mnoho postav tak všeobecně známých, jež by zároveň vzbuzovaly tolik nesnadno zodpověditelných otázek, jako je právě Ježíš Kristus z Nazaretu. Ač tato osobnost existuje v povědomí široké veřejnosti po celém světě, biografické informace, zprostředkované zejména novozákonními evangelií, bývají mnohdy přijímány se značnou skepsí, nejsou-li přímo zavrhovány, a tím je zpochybňována i samotná historicita Ježíše Krista.

Do diskuze ohledně autenticity evangelií se zapojila v 19. století i vědecká obec, mimo jiné s odbornou metodologií při posuzování historických odkazů na Ježíše Krista, jejíž pomocí se badatelé snažili separovat fakta od mýtů.¹ Výsledná stanoviska jsou však pluralitní, a tak i patřičná vědecká resumé mají mnohdy spíše povahu hypotézy, než přímo podloženého odborného závěru. Jsou tací, jež považují dochované nebiblické odkazy na Ježíše Krista za pozdější interpolace zapálených křesťanů, či přímo za podvrhy, čímž však nutně nezpochybňují samotnou historicitu Ježíše Krista, i když i toto stanovisko mnozí zaujímají, ač jich již není mnoho.² Na druhou stranu jsou zde také ti, pro něž jsou totožné prameny důvěryhodným zdrojem informací o skutečné historické postavě, jejíž výsledná podoba (jak je lidstvu známá především) byla zdeformována novozákonními evangelií, která jej vyobrazila jako bohočlověka (tento názor zastávali například německý učenec Reimar, či Albert Schweizer). A v neposlední řadě jsou zde i ti, kteří historicitu Ježíše Krista spolu s autenticitou dochovaných biblických i nebiblických odkazů zpochybňují zcela (například Rudolf Bultmann odmítá pokusy o rekonstrukci Ježíšova života)³ a ti, pro něž jsou podobné otázky zcela irelevantní (například T. G. Masaryk vyjádřil, svou úctu a lásku k Ježíši, kterého pojímá jako člověka, proroka, nikoliv jako Mesiáše disponujícího

¹ FUNDA, Otakar, Antoň. *Víra bez náboženství*. Praha : Prvokruh, 1994, s. 41.

² MALÝ, Radomír. *Církevní dějiny*. Olomouc : Matice cyrilometodějská s.r.o, 2001, s. 10.

³ HELMINIAK, Daniel. *Ježíš Kristus. Kým byl/je doopravdy*. Praha : Práh, 2004, s. 33.

božskou mocí).⁴ Církev je v tomto směru jednotná – kredibilita evangelií je nezpochybnitelná a případné nesrovnalosti, jež vyvstávají při důkladnějším zkoumání, jsou buďto záměrně opomíjeny, či považovány za bezpředmětné.⁵

Jsou to však mimo jiné ony nesrovnalosti v novozákonních evangeliích, jež začaly vzbuzovat pochybnosti, a které s gradující tendencí vyvolaly skepsi ohledně autenticity evangelií a samotné historicity Ježíše Krista a jsou to právě ony, jež mne vedly k záměru podrobit výpovědi evangelistů komparační analýze. Pokud totiž nebudeme k evangeliím přistupovat jako k dogmatům, pak je záhodno podrobit jisté nesrovnalosti hlubšímu zkoumání a případně je ozřejmit. Nejsem první osobou, jež se pokusí analyzovat vyvstalé neshody, které z novozákonních evangelií pramení, a rovněž i můj závěr jistě není nikterak originální a i on má charakter hypotézy. Po důkladném zpracování literatury a jiných zdrojů jsem tedy došla k onomu hypotetickému závěru, jenž mi ve výsledku posloužil jako potencionální platforma při osvětlování patřičných rozporuplností a nejasností.

Výchozím pramenem pro rekonstrukci života Ježíše Krista budou novozákonní evangelia a také pouze ta budou hlavním předmětem mé práce. Jiné části Nového zákona, či apokryfní evangelia ponechám stranou, protože snaha o rekonstrukci osobnosti Ježíše Krista bude pouze dílčím úkolem mé práce a i při něm budu vycházet především z evangelií novozákonních a dochovaných historických odkazů. Při samotné analýze mi poslouží literatura buďto přímo, či okrajově zaměřená na zmiňovanou problematiku autenticity a historicity, a mimo jiné především knihy Otakara Fundy, Milana Machovce, Gérarda Bessièra, Radomíra Malého, Josepha Ratzingera, Daniela Helminiaka a Gezy Vermese.

⁴ MALÝ, Radomír. *Církevní dějiny*. Olomouc : Matice cyrilometodějská s.r.o, 2001, s. 10.

⁵ BESSIÈRE, Gérard. *Ježíš, nečekaný Bůh*. Praha : Slovalt, 1995, s. 117.

Celá práce bude rozdělena na dvě hlavní části, které budou zvlášť členěny do několika kapitol, popřípadě podkapitol. První část poslouží k podání obecných informací vztahujících se k tématu a k vytvoření ucelené komparace novozákonních evangelií spolu se shrnutím vyvstalých neshod. Druhá část bude věnována identitě Ježíše Krista ze tří specifických stanovisek (historický, mytický a novozákonní Ježíš Kristus), jeho historicitě a na základě autorské hypotézy budou pak osvětleny problematické pasáže z novozákonních evangelií, které budou nastíněny v části předchozí a zkoumána bude i jejich samotná povaha.

Nikterak si však nenárokuji právo označit výsledný závěr za nezpochybnitelně platný. Aby však práce byla nějakým způsobem přínosná a efektivní, je nutné zaujmout vlastní stanovisko, sloužící jako fundament, ze kterého budu vycházet při objasňování a podávání tvrzení, která se o mou hypotézu budou argumentačně opírat. Znovu tedy podotýkám, že se bude jednat o mou vlastní interpretaci, pouhý postulát, a jsem si sama vědoma jisté omezenosti, kterou má hypotéza skýtá a která mi znemožňuje ji použít jako paušálně aplikovatelnou na veškeré rozpory a otázky, jež z komparační analýzy novozákonních evangelií vyvěrají.

Užitými metodami budou především komparace, analýza, kompilace, deskripce a interpretace. Před zahájením samotné práce jsem si nechala ve Studijní a vědecké knihovně plzeňského kraje vypracovat rešerši, jež mi poskytla výčet knih, článků a odborných studií, které se tematicky mé bakalářské práce dotýkaly. V první části práce bude tedy použita metoda komparace a částečné deskripce některých pasáží evangelií. Komparace bude provedena nejprve mezi synoptiky a poslouží k systematizaci nesrovnalostí mezi evangelií a k vytvoření obecného, uceleného přehledu. V druhé části komparace bude srovnávána kompilace prvních tří synoptických výpovědí s evangeliem Janovým. Vzniklý přehled nesrovnalostí mezi všemi evangelií bude využit v části

druhé, kde budou jednotlivá evangelia podrobena analýze a některé ze závěrů plynoucích z předchozí komparace budou, s ohledem na vlastní hypotetické stanovisko, osvětleny. V druhé části bude tedy použita především metoda analýzy a interpretace jednotlivých evangelií, či jen vybraných pasáží, a také bude připojena rekonstrukce historického Ježíše Krista kompilací dochovaných nebiblických odkazů.

Cílem této práce je především základní uvedení do problematiky a podání uceleného komparativního přehledu novozákonních evangelií, v rámci čehož bude poukázáno na vzájemné rozpory v líčení jednotlivých událostí, které budou posléze hypoteticky vysvětleny. Výklad evangelií, ač autorský, nebude proveden z teologického hlediska, a tak, i přes svou subjektivitu, poskytne objektivnější náhled na jednotlivé výpovědi evangelistů, přesněji řečeno na jejich význam. Také bude zpracována problematika historicity Ježíše Krista a jeho identity ze tří vyhraněných aspektů. Shrnutými poznatky tak tato práce poskytne stručný nástin hledisek, se kterými lze postavu a učení Ježíše Krista posuzovat.

Stejně tak jako je v křesťanství (i v jiných náboženstvích) stěžejní především otázka víry a nikoliv váha faktů, či věrohodnosti pramenů, tak i tato práce nastiňuje svobodnou možnost volby každého, jak k celé problematice přistupovat. Zpochybnit se dá vše. Dokázat leccos. Ale je to právě víra, která sice nemůže operovat s dokazováním, ozbrojená pouze sebestvrzujícími argumenty, zato je však iniciátorem pro tvorbu vlastního stanoviska. Přes veškeré skeptické argumenty snažící se zdiskreditovat ono „křesťanské dogma“ opírající se o výpověď novozákonních evangelií, zůstává obsah tohoto sdělení stále ústředním. Klíčová je podstata, a tu zpochybnit nelze, zde nezbyvá než víra.

Ať je již Ježíš Kristus skutečnou historickou osobností, či nikoliv, odkaz, který po sobě zanechal (či ti, jež vytvořili jeho legendu), ovlivnil miliony lidí po celém světě, a to je to jediné, čím si můžeme být zcela jisti.

2 PŘEDMLUVA K PRVNÍ ČÁSTI

Jak již bylo předznamenáno v úvodu, informací, které bychom mohli s jistotou předkládat jakožto vědecky podložené a tudíž relevantní, je poskrovnu. Skeptickému zkoumání byla podrobena nejen postava Ježíše Krista a novozákonní evangelia, ale i sami jejich tvůrci, kterými jsou myšleni evangelisté Matouš, Marek, Lukáš a Jan. Pro tuto práci však při výčtu obecných informací v následující kapitole vycházejme z údajů, jež bývají zpravidla přijímány jako přinejmenším nejpravděpodobnější, a případné vznesené pochybnosti stran vědců, badatelů a jiných fundovaných odborníků, budou jen okrajově zmíněny.

Celá práce se opírá o novozákonní evangelia (která budou dále uváděna jen jako evangelia) Bible českého ekumenického překladu z roku 1979, pokud tomu bude jinak, bude uvedeno v poznámce pod čarou. Originály evangelií se nedochovaly, nejstarší fragmenty pocházejí z 2. století n. l. (úplné texty dokonce až ze století 4.)⁶ a po jejich odborném prostudování a komparaci s pozdějšími kopiemi, jež byly k dispozici, bylo vědeckou obcí konstatováno, že ideový obsah sdělení nalezených opisů je shodný s texty, jejichž podobu známe dnes a odlišnosti jsou především z hlediska gramatiky, či stylistiky, nikoliv z aspektu sdělení.⁷ A tak s ohledem na tento fakt lze považovat podobu dnešních evangelií z velké části za věrnou své předloze.

V první části práce jsou komparovány jednotlivá novozákonní evangelia bez autorských hypotetických intervencí, které by nastíněné neshody ozřejmovaly. Jde tedy o pouhý výčet, sumarizaci, jež byla vytvořena za účelem přehledu a následného využití. Nesrovnalostem v dílech jednotlivých evangelistů bude pozornost věnována v druhé části práce, kde budou mnohé, opřené o vlastní hypotetické stanovisko, jež se stalo při vlastní interpretaci fundamentálním, osvětleny.

⁶ BESSIÈRE, Gérard. *Ježíš, nečekaný Bůh*. Praha : Slovart, 1995, s. 131.

⁷ FUNDA, Otakar, Antoň. *Ježíš a mýtus o Kristu*. Praha : Karolinum, 2007, s. 89.

3 ZÁKLADNÍ ÚDAJE

Bible, Boží slovo, Písmo svaté, či jen Písmo, je totožné označení pro soubor knih dělený na dvě hlavní části zvané Starý a Nový zákon. Starý zákon, označovaný též jako Tanach, je tvořen Tórou (jinak zvanou také Pentateuch, čili Pět knih Mojžíšových), Proroky (Nevi'im) a Spisy (Ketuvi'im) a je ústředním pramenem judaismu. Základem Nového zákona, který byl kanonizován ve 2. až 4. století n. l., je 27 knih, mezi nimiž nalezneme 4 evangelia, skutky apoštolů, soubor 21 dopisů zvaných epištoly a knihu Janova zjevení (Apokalypsu). Evangelia, která budou následně podrobena komparační analýze, pojednávají o ústřední postavě křesťanství, o postavě jejíž příchod byl prorokován již v zákoně Starém, o postavě, jež měla židovský lid vykoupit z jeho hříchů a přivést na zem Království boží, o postavě, která svým učením hlásala nutnost sociální, náboženské a politické reformy. O postavě jménem Ježíš Kristus.⁸

Evangelium, překlad řeckého pojmu „euangelion“, označuje dobrou zprávu, či radostnou zvěst a v tomto případě jde o zvěstování příchodu Spasitele, vyobrazení jeho života, smrti, zmrtvýchvstání a jiných událostí s ním spjatých a především o předání podstaty jeho učení.⁹ Předmětem všech čtyř evangelií je Ježíš Kristus, přesto však nejsou výpovědi evangelistů, kterými jsou Matouš, Marek, Lukáš a Jan, o životě této osobnosti identické, jelikož jsou jednotlivé texty spíše subjektivní teologickou interpretací.¹⁰

První tři evangelia bývají označována jako „synoptická“ ze slovního spojení řeckých pojmů „syn“ znamenající s, také spolu, a „opsis“ znamenající vidění.¹¹ Tento termín je jim připisován pro značnou vzájemnou, mnohdy takřka doslovnou, podobnost v líčení událostí života Ježíše Krista. Přesto však i mezi nimi panují jisté neshody, ať již jde o

⁸ PORTER, Joshua, Roy. *Život Ježíše Krista*. Praha : Euromedia Group : Knižní klub, 1999, s. 30.

⁹ FUNDA, Otakar, Antoň. *Ježíš a mýtus o Kristu*. Praha : Karolinum, 2007, s. 41.

¹⁰ MACHOVEC, Milan. *Ježíš pro moderního člověka*. Praha : Orbis, 1990, s. 13.

¹¹ HELMINIAK, Daniel. *Ježíš Kristus. Kým byl/je doopravdy*. Praha : Práh, 2004, s. 26.

odlišný popis jednotlivých momentů, či přímo o jejich absenci ve vyprávění. Janovo evangelium je oproti synoptikům zcela atypické.

3.1 Evangelium podle Marka

Markovo evangelium je nejstarší, doba vzniku je datována v rozmezí let 60–70 n. l.¹² a za autora bývá považován Jan Marek, učedník apoštola Petra, který údajně Markovi zprostředkoval vše to, čeho byl on sám, jakožto Ježíšův současník z řad nejbližších dvanácti, očitým svědkem a který byl, dle dochovaných pramenů, roku 64. n. l. ukřižován.¹³ Prvním mimobiblickým odkazem, kde byl Marek označen za autora evangelia, je nedochované dílo duchovního představitele a spisovatele Papija (žijícího okolo roku 130 n. l.)¹⁴, kterého zmiňuje církevní historik Eusebios z Cesareje (260-340 n. l.).¹⁵ Podle archeologických a vědeckých zkoumání vzniklo toto dílo pravděpodobně v Římě a určeno bylo především pohanům, jelikož mnohé z židovských zvyklostí Marek objasňuje a tudíž nepředpokládá jejich znalost. Stejně tak explikuje mnohé užití latinské, či hebrejské výrazy, celé dílo je však psáno starořeckým interdialektem zvaným koiné.¹⁶ O Ježíšově narození nezprostředkovává žádné informace. Ježíš poprvé vstupuje na scénu až v dospělosti ve spojitosti s Janem Křtitelem a vlastním křtem. Problematický je také závěr Markova evangelia, kdy vlastní text končí veršem 16,8 a následné verše jsou nejspíš pozdějšími interpolacemi.¹⁷ Schéma tohoto evangelia posloužilo jako vzor zbylým dvěma synoptickým evangeliím a z 16 kapitol, jež Markovo evangelium čítá, jich je 15 zpracováno Matoušem i Lukášem. Tento fakt se stal zřejmým důkazem, že Markovo evangelium muselo oběma sloužit jako vzor.¹⁸

¹² BESSIÈRE, Gérard. *Ježíš, nečekaný Bůh*. Praha : Slovart, 1995, s. 133.

¹³ LIŠKA, Vladimír. *Největší tajemství Ježíše z Nazaretu*. Olomouc : Fontána, 2002, s. 38.

¹⁴ PORTER, Joshua, Roy. *Život Ježíše Krista*. Praha : Euromedia Group : Knižní klub, 1999, s. 52.

¹⁵ VERMES, Geza. *Ježíšovo umučení*. Praha : Paseka, 2010, s. 16.

¹⁶ BESSIÈRE, Gérard. *Ježíš, nečekaný Bůh*. Praha : Slovart, 1995, s. 133-134.

¹⁷ FUNDA, Otakar, Antoň. *Ježíš a mýtus o Kristu*. Praha : Karolinum, 2007, s. 33.

¹⁸ HELMINIAK, Daniel. *Ježíš Kristus. Kým byl/je doopravdy*. Praha : Práh, 2004, s. 29.

3.2 Evangelium podle Matouše

Vznik Matoušova evangelia je řazen do období 80–90 let n. l.¹⁹, ač bylo velmi dlouhou dobu považováno za nejstarší pro svůj prokazatelně silně „prožidovský“²⁰ vztah Ježíše Krista k judaismu. Celník Matouš Lévi, označovaný za autora, byl jedním z dvanácti apoštolů Ježíšem vyvolených, a tudíž přímým účastníkem událostí, jež popisuje. Vzhledem ke značné podobnosti s předcházejícím Markovým vyličením života Ježíše Krista, bývá Markovo evangelium považováno za jeden z dalších zdrojů, ze kterých Matouš čerpal. Mnozí badatelé po podrobném zkoumání Matoušova evangelia (a jeho komparaci s Markovým a Lukášovým evangeliem) dospěli k názoru, že autor musel mít k dispozici ještě další zdroj zaznamenávající Ježíšovy přímé citace, jež Matouš i Lukáš na rozdíl od Marka zaznamenávají, označené jako „sbírka logií Q“, či pouze „Q“ z německého výrazu „quelle“ znamenající pramen.²¹ Sepsáno bylo patrně v Antiochii²² a určeno židovským křesťanům, protože na rozdíl od Marka, nevysvětluje užitá hebrejská slova a ani blíže nespecifikuje zmíněné židovské tradice. I jeho zmiňuje církevní spisovatel Papias, jenž v témže nedochovaném spisu podává informace o původním jazyku, kterým byl text sepsán. Původně bylo evangelium sepsáno nejspíš aramejsky, v opisech se nám však dochovaly pouze řecké verze.²³

Struktura evangelia je obdobná jako u Marka, obohaceno je však o líčení události narození, poskytuje širší biografický záběr a přispívá tak k částečné kompletaci výsledné legendy v podobě, jaká je nám známa. Takřka 48% materiálu je u Matouše unikátní²⁴, přesněji z celkového počtu 1071 veršů jich 370 nenalezneme u žádného z dalších evangelistů.

¹⁹ BESSIÈRE, Gérard. *Ježíš, nečekaný Bůh*. Praha : Slovart, 1995, s. 133.

²⁰ PORTER, Joshua, Roy. *Život Ježíše Krista*. Praha : Euromedia Group : Knižní klub, 1999, s. 173.

²¹ FUNDA, Otakar, Antoň. *Ježíš a mýtus o Kristu*. Praha : Karolinum, 2007, s. 62.

²² Dnešní Antakya v Turecku.

²³ VERMES, Geza. *Ježíšovo umučení*. Praha : Paseka, 2010, s. 16.

²⁴ KRYVELJOV, Iosif, Aronovič. *Evangelické báje a jejich smysl*. Praha : Státní nakladatelství politické literatury, 1958, s. 12.

Celé evangelium je protnuto pěti zásadními Ježíšovými promluvami a končí událostí ukřižování a následného vzkříšení.

3.3 Evangelium podle Lukáše

Třetí evangelium, jak z hlediska chronologického, tak z hlediska posloupnosti v Novém Zákoně, tradice připisuje učenci a průvodci apoštola Pavla, Lukášovi, kterému, vyjma zmíněného sv. Pavla, posloužily jako zdroje Markovo evangelium a soubor Ježíšových výroků „Q“.²⁵ Hypoteticky vzato mohl mít k dispozici i Matoušovo evangelium (jež je staršího data), jedná se však o pouhou spekulaci. Doba sepsání bývá datována mezi léta 70–90 n. l., určeno bylo původně patrně konvertitům z židovství a pohanům a z valné části je psáno klasickou řečtinou s minimem užití slov latinských, či hebrejských a jeho sloh je velmi vytríbený.²⁶ První dochovanou zmínku, jež ztotožňuje Lukáše s autorem evangelií a Skutků apoštolů, nalezneme v tzv. Muratoriho zlomku, pocházejícím z cca 2. století n. l. a nalezeném v Římě roku 1740 L. A. Muratorim²⁷. Jedná se o latinsky psaný soupis novozákonních knih z 8. století, který však není identický se souborem knih, jež tvoří Nový zákon dnes.²⁸

Byl to právě Lukáš, jenž definitivně zkompletoval výsledný obraz života Ježíše Krista. Snahou o systematizaci dostupných informací ozřejmuje motivy sepsání jistému Theofilovi, jemuž je evangelium také věnováno. Tím se stává Lukášovo evangelium nejobsáhlejším a neucelenějším. Pozornost věnuje i okolnostem, jež předcházely narození Ježíše Krista, a podrobněji se zabývá také událostmi, které u zbylých evangelistů zcela absentují, jako je například pasáž zaznamenávající příhodu z Ježíšova dětství, a také jakožto jediný (přistoupíme-li na vyřčenou hypotézu o pozdějším dodání veršů tvořících závěr Markova

²⁵ FUNDA, Otakar, Antoň. *Ježíš a mýtus o Kristu*. Praha : Karolinum, 2007, s. 62-63.

²⁶ BESSIÈRE, Gérard. *Ježíš, nečekaný Bůh*. Praha : Slovart, 1995, s. 134.

²⁷ Italský katolický kněz, žijící v letech 1672-1750.

²⁸ VERMES, Geza. *Ježíšovo umučení*. Praha : Paseka, 2010, s. 17.

evangelia) zprostředkovává informace o Ježíšově nanebevzetí. Život Ježíše Krista však není to jediné, o čem nás autor zpravuje. Zpracovává také sociokulturní a historické pozadí, a tak se Lukášovo evangelium²⁹ spíše než biografii stává dílem obecné historie.³⁰

3.4 Evangelium podle Jana

Janovo evangelium patří mezi nejmladší a za autora bývá označován, stejně jako u Matouše, jeden z dvanácti apoštolů. Vzniklo pravděpodobně mezi léty 100–130 n. l.³¹ a místem sepsání byl maloasijský Efez (někteří badatelé se přiklánějí spíše k Palestině³²). Psáno je řečtinou, jež se však svou stylistikou liší od řečtiny, kterou využili synoptikové, a ve výsledném projevu má pak toto evangelium spíše povahu poezie. Začíná Prologem, který se stal jednou z nejméně citovaných pasáží, jejíž znění je známo i většině laiků, a bezprostředně po něm je vylíčeno až setkání s Janem Křtitelem. Sám sebe autor (pokud jím je skutečně apoštol Jan) v textu označuje ve třetí osobě jako „toho, kterého měl Ježíš nejraději“ a osobně potvrzuje autenticitu výpovědi jako výčet událostí, které sám (a nejen on) viděl, slyšel a nyní zvěstuje.³³

Jak již bylo nastíněno, Janovo evangelium se zcela vymyká koncepci, která je synoptikům vlastní. Odlišný je nejen sloh a způsob výkladu jednotlivých událostí, ale především samo pojetí Ježíše Krista, které je klíčem k dešifrování této diferenciaci. Majoritní část evangelia se zabývá filozofickými promluvami a úvahami Ježíše Krista, do kterých autor promítá svůj teologický záměr, a biografické události tak stojí spíše na pozadí, vyjma zlomových momentů spjatých s Ježíšovým ukřižováním

²⁹ Tomuto pojmu se sám autor vyhýbá.

³⁰ PORTER, Joshua, Roy. *Život Ježíše Krista*. Praha : Euromedia Group : Knižní klub, 1999, s. 53-54.

³¹ VERMES, Geza. *Ježíšovo umučení*. Praha : Paseka, 2010, s. 18.

³² PORTER, Joshua, Roy. *Život Ježíše Krista*. Praha : Euromedia Group : Knižní klub, 1999, s. 55.

³³ BESSIÈRE, Gérard. *Ježíš, nečekaný Bůh*. Praha : Slovart, 1995, s. 134.

a jiných, jež dotvářejí celkový odkaz, který má být tímto evangeliem zprostředkován.³⁴

3.5 Srovnání synoptických evangelií s Janovým

Opomineme-li již výše zmíněný fakt prakticky totožné koncepce synoptických evangelií (nehledě na obsáhlost výpovědí) a patrného vzájemného vlivu (vyjma evangelia Markova), je to především pojetí Ježíše Krista a přístup k filozofii jeho učení, které odlišuje tato evangelia od evangelia Janova.

Marek soustřeďuje pozornost především na mesiánství Ježíše Krista a na fakta v jeho životě, a tak má jeho výpověď nejvíce charakter životopisu bez násilných teologických intervencí. Nejvíce ze všech čtyř evangelistů pojímá Ježíše především jako lidskou bytost a na veřejnosti ho nechává promlouvat výhradně v podobenstvích, což jsou alegorická přirovnání, z nichž ústí především mravní ponaučení a která jsou pro interpretaci snáze uchopitelná oproti Janovým filozofickým úvahám.³⁵

U Matouše je zdůrazněn především doklad mesiánství Ježíše Krista, pomocí častých odkazů na slova proroků ve Starém zákoně, čímž úzce navazuje na židovskou tradici.³⁶ Opakované citace starozákonních proroctví jsou jedním z charakteristických znaků tohoto evangelia. Pro tuto skutečnost se posléze stalo jeho evangelium hlavním pramenem mnoha židokřesťanských sekt, jakými byli například ebionité v Zajordánsku, či nazarejci v Aleppu v Sýrii, kteří Matoušovo evangelium záměrně přepracovali a modifikovali, aby posloužilo a vyhovovalo jejich vlastní teologické interpretaci.³⁷

I Lukáš se velmi často explicitně odvolává na znění Starého zákona, v jeho podání však ony citace nemají primární účel posílení

³⁴ DREYFUS, François. *Věděl Ježíš, že je Bůh?* Praha : Krystal OP, 1998, s. 15-19.

³⁵ MACHOVEC, Milan. *Ježíš pro moderního člověka.* Praha : Orbis, 1990, s. 137-138.

³⁶ Tamtéž, s. 138.

³⁷ PORTER, Joshua, Roy. *Život Ježíše Krista.* Praha : Euromedia Group : Knižní klub, 1999, s. 173.

spasitelského vyobrazení Ježíše Krista, i když sám Ježíše jako Spasitele označuje. Především však nejvíce ze všech evangelistů pojmá Ježíše jako člověka, vyzdvihuje jeho lidskost.³⁸ Celý příběh zasazuje do dobového kontextu, a tak je výsledná výpověď obohacena o historickou perspektivu.³⁹

Signifikantní atypičnost Janova evangelia pramení především z odlišného pojetí samotného Ježíše Krista, který je z pera autora vylíčen jako sám Bůh a který, na rozdíl od synoptiků, nezastírá svou božskou podstatu, vylíčen coby bohočlověk, tlumočník, či posel boží zvěsti. Janovo evangelium vyzdvihává samotné „gros“ celého ideového odkazu. Skutky a události v životě Ježíše Krista jsou upozaděny (epizodní situace mnohdy opomíjí zcela) a do popředí se dostává především autorská teologická interpretace. Je psáno filozofičtěji, poetičtěji, než předchozí tři synoptická, a právě proto bývá také pro mnohé nejobtížnější pro vlastní výklad, protože obsah sdělení je pro Jana ústředním.⁴⁰

³⁸ MACHOVEC, Milan. *Ježíš pro moderního člověka*. Praha : Orbis, 1990, s. 140-143.

³⁹ PORTER, Joshua, Roy. *Život Ježíše Krista*. Praha : Euromedia Group : Knižní klub, 1999, s. 54-55.

⁴⁰ DREYFUS, François. *Věděl Ježíš, že je Bůh?* Praha : Krystal OP, 1998, s. 15-19.

4 KOMPARAČNÍ ANALÝZA NOVOZÁKONNÍCH EVANGELIÍ

V nadcházející části práce jsou novozákonní evangelia podrobena komparaci ve snaze postihnout a systematizovat významné nesrovnalosti, jež se stanou předmětem analýzy v druhé části. Nejprve budou komparována mezi sebou evangelia synoptická a poté porovnána s evangeliem Janovým. Vzhledem k omezenému rozsahu této práce je obsah evangelií (na něž je komparace aplikována) redukován na podstatnější části. Ze stejného důvodu nebudou v této části ani podrobně popisovány zprofanované události, a proto je znalost těchto výpovědí nutným předpokladem.⁴¹

Pro větší přehlednost a snazší orientaci budou problematické pasáže textu, jež se v jednotlivých podáních u synoptiků liší, vyzdvihnuty a vzájemně analyzovány a komparovány.

4.1 Komparační analýza synoptických evangelií

Genealogie

Matoušova genealogie [Mt 1,1-17], Ježíše Krista umístěna na samý počátek líčení, je strukturována do tří epoch a každá čítá 14 generací. První z epoch postupuje od Abraháma po Davida, druhá od Davida po židovské vyhnanství v Babylonu a třetí od exilu po Ježíše Krista, jehož původ je tak vyvozován od Abrahama až po jeho matku Marii. Tím pádem dělí Ježíše od Abrahama 42 generací a od Davida 28. V Matoušově rodokmenu je pozoruhodné, že jsou do něj zahrnuty i čtyři ženy (vyjma Marie) – Támar, Rút (pramatka králů), Rachab (pramáti proroků a spravedlivých mužů) a Uriášova žena – protože tradičně bývá původ odvozován po mužské linii.⁴²

⁴¹ Jako nejucelenější a nejobsáhlejší výpověď o životě Ježíše Krista lze doporučit evangelium Lukášovo.

⁴² VERMES, Geza. *Ježíšovo narození*. Praha : Paseka, 2009, s. 34.

Na rozdíl od Matouše, Lukáš postupuje sestupně od Ježíše Krista, jako Josefova syna, až po prvního člověka, Adama, který byl od Boha, a rodokmen neuvádí na počátku svého evangelia, nýbrž až po vykonání křtu v době, kdy Ježíš zahajuje činnost. Mezi Davidem a Ježíšem uvádí 42 generací a v jeho genealogii také nenalezneme žádné ženy, původ je tedy odvozen tradičně po mužské linii. [Lk 3,23-38]

Zajímavostí je, že ač by měly oba rodokmeny vyvozovat původ Ježíše Krista, zmínění evangelisté se shodují pouze na dvou, popřípadě třech jménech (Salatiel, Zorobabel a Mattan/Mathat). Také i v částech, ve kterých se zdánlivě shodují, panují paradoxně rozpory. Například oba uvádějí Jechniášova vnuka Zorobabela a jako jeho syna Matouš uvádí Abiuda a Lukáš Resu. V dochovaném detailním starozákonním seznamu, který udává Zorobabelovy potomky, však ani Abiud, ani Resa zmíněni nejsou.⁴³

Neposkrvněné početí a předpověď narození

V Matoušově evangeliu [Mt 1,18-25] je to Josef, kdo je zpravován andělem Páně o neposkrvněném početí Duchem svatým jeho ženy Marie. Zvěst je v podobě citace proroka Izajáše a jako jméno je Ježíšovi prisouzeno Immanuel, překládané jako „Bůh s námi“. Josef však nejprve po zjištění Mariina těhotenství pojme úmysl svou snoubenku opustit, aby nebyla vystavěna hanbě a zostuzení, že počala dítě před sňatkem. Teprve na popud zjevení anděla Páně ve snu, který jej od tohoto úmyslu zrazuje, od svého plánu upustí a pojme Marii za manželku. Zajímavé je, že Matouš sice zmiňuje, že mezi Marií a Josefem doposud nedošlo k pohlavnímu styku, není však řečeno, že Marie byla tím pádem nutně pannou. Velký vliv na pozdější tradici o jejím panenství měl řecký překlad Bible⁴⁴. Citace Izajáše v původním hebrejském znění udává pojem „*almah*“, (což znamená zcela neutrální pojem „*dívka*“) nikoliv „*belulah*“,

⁴³ VERMES, Geza. *Ježíšovo narození*. Praha : Paseka, 2009, s. 37.

⁴⁴ Tzv. Septuaginta.

což by znamenalo „*pannu*“. Pozdějšími překlady se tedy sémantický význam tohoto pojmu transformoval.⁴⁵

Lukáš je ve svém líčení obsáhlejší. Přidává předpověď narození nejen Ježíše Krista, ale také Jana Křtitele, jehož početí bylo stejně podivuhodnou a zázračnou událostí, jak tomu bylo posléze u Marie. Janova matka Alžběta nemohla v pokročilém věku mít potomky až do chvíle, kdy se jejímu muži, knězi Zachariášovi, zjevil anděl Páně. Ten zvěstoval, že Alžběta počne syna naplněného Duchem svatým, jeho jméno bude Jan a bude předcházet Pánu, jehož cestu mu připraví obrácením lidu k Bohu. Pochybující Zachariáš za trest pro svou nevíru oněmí až do chvíle Janova narození, před tím však dojde i k početí panny Marie a to v době, kdy je Alžběta již v šestém měsíci těhotenství. Oproti Matoušovi (kde hraje ústřední roli Josef) evangelista Lukáš ve svém líčení adresuje zvěstování početí Duchem svatým přímo panně Marii, a to archandělem Gabrielem, který jí nařídí svého syna pojmenovat Ježíš, a to bez odvolávání se na znění Starého zákona. Marie sama se nad touto zvěstí podivuje, vzhledem k tomu, že doposud nebyla s mužem, a tak je u Lukáše na rozdíl od Matouše nastíněno Mariino panenství. Marie se poté vydává ke své příbuzné Alžbětě, kde setrvává až do Janova narození, a poté se navrácí do Nazaretu. [Lk 1,5-66]

Narození Ježíše Krista

Matouš situuje místo Ježíšova narození do Betléma, jako místa původu jeho rodičů. Navíc jako jediný ze všech evangelistů líčí i události následující. Uvádí, že po Ježíšově narození v judském Betlémě se mu přicházejí poklonit mudrci z východu, kteří byli posláni na popud krále Heroda. Ten, pln obav z naplnění proroctví hovořících o zrození Mesiáše, nechává následně povraždit chlapce do dvou let v celém Betlémě a jeho okolí. Před tímto aktem spasí Josef svého syna i s Marií útekem do

⁴⁵ VERMES, Geza. *Ježíšovo narození*. Praha : Paseka, 2009, s. 71.

Egypta, a to na základě zvěstování ve snu zjeveného anděla Páně. Po Herodově smrti se anděl Páně zjevuje Josefovi ve snu znovu, tentokrát naposledy, a nabádá jej k návratu i s rodinou. Josef se však obává i Herodova nástupce Archelaa, a tak se raději uchýlí do města Nazaret, čímž se opět naplní slova proroků, že mesiáš bude zván Nazaretským. [Mt 2,1-23]

I Lukáš udává Betlém jako místo narození, ovšem Marie s Josefem se zde ocitají kvůli sčítání lidu a vychází z města Nazaret, kam se v obou verzích navracejí, místo původu rodičů se tedy ve výpovědích liší. Po Ježíšově narození pak pastýřům v této krajině událost zvěstuje anděl, načež se vydají přesvědčit o jeho slovech na vlastní oči a na místě přítomné zpravují o andělském zjevení. Jméno Ježíšovi přidělí na základě andělova příkazu Marie, na rozdíl od Matouše, kde tak učiní Josef. Lukáš jako jediný ze všech čtyř evangelistů uvádí i události, jež po narození následovaly, a také příhodu z Ježíšova dětství. V jeho evangeliu nalezneme, že po osmi dnech od narození je Ježíš obřezán a pojmenován a po uplynutí doby očišťování⁴⁶, dle Mojžíšova zákona, přicházejí Marie s Josefem do Jeruzaléma, vykoupit od Hospodina Ježíše, coby svého prvorozeného syna, a to dvěma holoubaty, či hrdličkami⁴⁷. Dvanáct let nato putuje tradičně celá rodina do Jeruzaléma z Nazaretu znovu, tentokrát u příležitosti velikonočních svátků, Ježíš se však rodičům ztratí a je nalezen až po třech dnech v chrámu uprostřed učené disputace. [Lk 2,1-52]

Jan Křtitel

Setkání s Janem Křtitelem sice popisují všichni synoptici, ovšem jen Matouš a Lukáš nechávají u Jana prostor projevit jeho tradiční židovskou teologii v promluvě k farizeům a saduceům. Matouš líčí Jana jako oděného do šatu z velbloudí srsti s koženým pasem na bocích a

⁴⁶ 40 dní po porodu.

⁴⁷ Pidjon ha-ben - židovský ustálený rituál, dodnes známý jako „vykoupení prvorozeného“.

jako potrava mu slouží kobylinky a med divokých včel. Ve svých promluvách k lidu cituje proroka Izajáše, čímž předznamenává příchod Mesiáše, jemuž není hoden ani zout obuv, a který na rozdíl od něj bude křtít Duchem svatým a ohněm. Dále uvádí, že Jan křtí obyvatele Jeruzaléma a Judska v řece Jordán, promlouvá k lidu a nabádá k pokání. [Mt 3,1-12]

Marek celé své evangelium zahajuje zmínkou právě o Janu Křtiteli, který křtí obyvatele judské krajiny i Jeruzaléma v řece Jordán, oblečen do velbloudí srsti a sytící se kobyilkami a včelím medem, a citací proroka Izajáše zvěstuje Ježíšův příchod jako toho, který na rozdíl od něj bude křtít Duchem svatým a jemuž není hoden ani rozvázat řemínek jeho obuvi. U Matouše a Lukáše bude tedy, dle Janových slov, Ježíš křtít Duchem svatým a ohněm, u však Marka jen Duchem svatým. [Mk 1,2-8]

Lukáš přesněji historicky specifikuje dobu, kdy Jan Křtitel vstupuje na scénu. Uvádí, že v patnáctém roce vlády císaře Tiberia, za vlády Heroda v Galileji a pod judskou správou Piláta Pontského, prochází Jan Křtitel okolí Jordánu, vyzývá k pokání a křtu na odpuštění hříchů a křtí mnohé zástupy v řece Jordán. Rozmlouvá se zástupy, předpovídá příchod Mesiáše, jenž bude křtít ohněm a Duchem svatým, jemuž není hoden rozvázat řemínek jeho obuvi. Pouze Lukáš tedy nepopisuje Janovo vzezření, avšak jako jediný uvádí, že za napomínání vládce Heroda kvůli jeho vztahu s Herodiadou, manželkou jeho bratra, byl Jan po nějakém čase uvězněn. [Lk 3,1-20]

Ježíšův křest

Matouš uvádí, že po příchodu Ježíše Krista k řece Jordán je jím Jan vyzván, aby i jeho pokřtil, což Jan zprvu z úcty k němu odmítá, a po provedení křtu za znění boží promluvy dosvědčující Ježíšův božský původ: „*Toto je můj milovaný Syn, jehož jsem si vyvolil.*“ [Mt 3,17], uzří Ježíš, jak se na něj snáší z nebes holubice představující Ducha Božího.

Jako jediný Matouš zaznamenává prvotní Janovu pokornou zdráhavost, od které na popud Ježíše upustí. Také následná boží deklarace, na rozdíl od Marka a Lukáše, kde promlouvá přímo k Ježíši, je u Matouše adresovaná neosobně, formulovaná spíše jako konstatování. [Mt 3,13-17]

U Marka se Ježíš také nechává pokřtít, přičemž spatřuje, jak na něm spočine Duch v podobě holubice z nebes za znění hlasu božího, oznamujícího, že právě on je jeho milovaným a vyvoleným Synem. [Mk 1,9-11]

Pouze u Lukáše není Ježíš pokřtěn Janem Křtitelem, ten je tou dobou totiž Herodem uvězněn. Ježíš se tedy nejspíš křtí sám, načež i v Lukášově vyprávění sestoupí z nebes Duch svatý, tentokrát však v tělesné podobě holubice, snese se na Ježíše a z nebe zazní hlas boží, který mu praví, že jest jeho milovaným synem, jehož si vyvolil. Holubice je tedy u Matouše a Marka pouze Ježíšovou vizí symbolu Ducha Božího, ovšem u Lukáše je holubice Duchem svatým navíc v tělesné podobě, kterou spatří všichni přítomní. [Lk 3,21-22]

Pokoušení na poušti

Všichni tři synoptici se shodují, že k události pokoušení ďáblem došlo bezprostředně po Ježíšově křtu, kdy Ježíše vyvedl Duch svatý na poušť. Matouš popisuje, že se Ježíš po čtyřicet dní a nocí postil, načež přistoupil pokušitel, který ho vyzval, aby, pokud je Synem božím, svůj hlad zahnal tak, že promění kameny v chléb. Ježíš však odmítá slovy citace, že „*Ne jenom chlebem, bude člověk živ, ale každým slovem, které vychází z Božích úst.*“ [Mt 4,4]. Následně jej ďábel pokouší znovu, kdy jej vyvede na vrcholek chrámu svatého města a nabádá ho, aby se vrhl dolů, neboť podle Písma by Syna Božího měli před nárazem zachránit andělé. Ani to Ježíš neučiní, odvětlí, že „*Nebudeš pokoušet Hospodina, Boha svého.*“ [Mt 4,7]. Poslední zkouška pak probíhá na vysoké hoře, kam Ježíše ďábel vynese a nabízí mu všechna království světa i s jejich

slávou, pokud Ježíš padne a bude se mu klanět. Když však Ježíš praví „*Jdi z cesty satane; neboť je psáno: ‚Hospodinu, Bohu svému, se budeš klanět a jeho jediného uctívat.‘*“ [Mt 4,10] ďábel ho opustí a přistoupí andělé, kteří jej obsluhují. [Mt 4,1-11]

Marek jako jediný ze synoptiků nekonkretizuje ďáblovu pokoušení Ježíše Krista, pouze uvádí, že k němu došlo, a dodává, že byl obsluhován anděly. [Mk 1,12-13]

Lukášův popis je prakticky totožný s Matoušovým, ovšem poslední dvě pokoušení ve svém sledu přehazuje. Nejprve je tedy Ježíš pokoušen s proměnou kamenů v chléb, poté je nabádán, aby se satanovi klaněl a uctíval jej, a teprve pak je vyveden na vysokou horu, kde má dokázat svůj boží původ skokem dolů. Jako jediný také nezmiňuje, že by po úspěšném zdolání trojího pokoušení přistoupili andělé, kteří by jej obsluhovali. [Lk 4,1-13]

Transfigurace na hoře

Samotný akt proměnění se v jednotlivých výpovědích výrazně neliší, ale jediný Matouš v rozhovoru, jež po události následuje, ztotožňuje nerozpoznaného Eliáše s Janem Křtitelem. Uvádí, že šest dní po první předpovědi utrpení vyvede Ježíš Petra, Jakuba a Jana na horu, kde dojde k jeho proměnění. Ježíšova tvář zářila jako slunce a jeho šat byl oslnivě bílý, načež se vedle něj zjevil Mojžíš a Eliáš, kteří s ním začali debatovat. Petr nabídnul, že postaví každému z nich po jednom stanu, načež je zastínil oblak, z něhož zazněl Boží hlas, který v promluvě zdůraznil Ježíšovu boží vyvolenost a nabádal učedníky, aby jej poslouchali. Učedníci padli na kolena a Ježíš je uklidnil a zavázal mlčenlivostí, dokud nebude Syn člověka vzkříšen z mrtvých. Na dotaz přítomných, proč zákoníci uvádí, že napřed přijde Eliáš, Ježíš odvětil, že ten již přišel, nebyl však rozpoznán, bylo s ním zle naloženo (čímž míní Jana Křtitele) a stejný osud nemine ani Syna člověka. [Mt 17,1-13]

Marek líčí celou událost prakticky identicky. Šest dní po předpovědi utrpení se v doprovodu Petra, Jakuba a Jana vydává Ježíš na horu, kde se před jejich zraky promění v bílém šatě a též se zjeví Eliáš a Mojžíš, kteří s Ježíšem počnou rozmlouvat. Petr navrhuje postavit každému jeden stan, načež se i u Marka z oblaku ozve Boží hlas se stejným zněním jako u Matouše. Cestou z hory je učedníkům nařízeno, aby o této události nikoho nezpravovali, dokud Syn člověka nevstane z mrtvých, nad čímž se pozastavují a táží se ho, proč zákoníci udávají, že předcházet musí příchod Eliáše. Markův Ježíš odvětlí, že je to nutné, aby vše obnovil a že již přišel, lid s ním však naložil dle vlastní vůle. Eliáše tedy na rozdíl od Matouše neidentifikuje. [Mk 9,2-13]

Lukáš tento dialog zcela opomíjí a celou událost líčí v drobných nuancích odlišně. Zaznamenává, že týden po předpovědi utrpení odchází Ježíš v doprovodu Petra, Jakuba a Jana na horu, ti však samotný akt proměnění na vlastní oči nevidí. Když se Ježíš začne modlit, promění se a vedle něj se zjeví Mojžíš a Eliáš, kteří s ním zahájí debatu o jeho cestě, kterou musí dokonat v Jeruzalémě. Ovšem přítomné učedníky krátce obestře tvrdý spánek a teprve po probuzení spatří zjevené muže. Po vznesení Petrova návrhu postavit tři stany je zastíní oblak, ze kterého zazní Boží hlas s prohlášením, že Ježíš jest jeho Synem milovaným, jehož je nutné poslouchat.⁴⁸ U Lukáše však Ježíš učedníky nenabádá k mlčenlivosti, k té se odhodlají sami z vlastního popudu a na rozdíl od Matoušova a Markova podání nejsou očitými svědky samotného poměnění. [Lk 9,28-36]

Úmysl kněží

V Matoušově podání dva dny před velikonoce⁴⁹ pojmu velekněží na dvoře velekněze Kaifáše úmysl Ježíše Istivě sprovodit ze světa a svou pomoc při realizaci tohoto plánu nabízí za 30 stříbrných

⁴⁸ Tuto pasáž líčí všichni tři synoptici naprosto identicky.

⁴⁹ Židovský svátek Pesach.

jeden z apoštolů, Jidáš Iškariotský. O jeho osudu, kdy dohnán výčitkami svědomí spáchá Jidáš sebevraždu oběšením, nás zpravuje pouze Matouš. [Mt 26,1-16]

Marek také popisuje, že dva dny před svátkem nekvašených chlebů, velikonoce, se místní velekněží smluví, že Ježíše zajmou a zahubí, čemuž má dopomoci Jidáš, jenž se sám za úplatu nabízí, na rozdíl od Matouše však neudává přesnou částku, za kterou je Ježíš zrazen. [Mk 14,1-11]

Lukáš jediný nespecifikuje dobu, uvádí pouze, že když se přichýlil svátek nekvašených chlebů, pojali místní velekněží a zákoníci úmysl sprovdit Ježíše lstivě ze světa. V tu chvíli vstoupí do Jidáše satan, jenž od nezdárného pokoušení Ježíše vyčkával na vhodný moment, a za úplatu Jidáš přislíbí, že velekněžím Ježíše vydá. Matouš i Marek tedy uvádějí jako motiv Jidášovy zrady peníze, u Lukáše je to satan, který do Jidáše vstoupil. [Lk 22,1-6]

Označení zrádce

Jidáš jako zrádce je u Matouše označen během pesachové večeře. První den svátku nekvašených chlebů shánějí učedníci na Ježíšův pokyn velikonočního beránka a chystají večeři Páně⁵⁰, během které Ježíš, obklopen jen svými dvanácti nejbližšími, nejprve označí zrádce jako toho, kdo s ním jí, a posléze zpřesní, že je jím ten, kdo s ním omočil ruku v míse. Nato Jidáš tázavě reaguje, zda je tím myšlen právě on, odpovědí je mu však jen potvrzení vlastních slov: „*Ty sám jsi to řekl.*“ [Mt 26,25]. U Matouše jediného se tedy Jidáš svou reakcí nechává, za Ježíšova potvrzení, sám identifikovat. [Mt 26,20-25]

I u Marka Ježíš, když se u stolu s učedníky během pesachové večeře shledá, prohlásí, že jeden z nich, kdo s ním jí, jej zradí. Učedníci

⁵⁰ Známost též jako „Poslední večeři“ a později církví ustálenou eucharistií.

se jej jeden po druhém ptají, zda jsou jím myšleni právě oni, na což Ježíš reaguje slovy, že jej zradí ten, který s ním namáčí chléb v téže míse a pro toho by bylo lépe, kdyby se nikdy nenarodil. Marek tedy charakterizuje zrádce stejně jako Matouš, nikdo však, kromě vznesení kolektivního dotazu, nereaguje a Jidáš zůstává neodhalen. [Mk 14,17-21]

Lukáš je výjimečně v popisu této události o poznání stručnější. Udává pouze, že Ježíš během večeře oznamuje, že zrádce je hostině u stolu přítomen a přítomní učedníci se mezi sebou dohadují, kdo je jím myšlený. U Lukáše tedy zrádce není specifikován a ani konkrétně označen. [Lk 22,21-23]

Poslední večeře

U všech tří synoptiků jsou to učedníci, jež Ježíš vysílá připravit velikonoční hostinu v domě člověka. Matouš popisuje, že Ježíš vysílá učedníky připravit k večeři velikonočního beránka u člověka ve městě, kterého ovšem nijak nepopisuje. Při hostině pak Ježíš láme chléb a pije víno z kalicha, symbolizující jeho tělo a krev prolitou za mnohé na odpuštění hříchů, nabízí je svým učedníkům a na závěr hostiny je zpíván žalozpěv. [Mt 26,17-29]

Na rozdíl od Matouše Marek nechává Ježíše zpřesnit muže, u kterého bude hostina připravena jako toho, který nese džbán vody, a učedníci, kteří beránka připraví, nejsou sice konkrétně zmiňováni, uvádí však, že šlo o dva z nich. I Markem popsaná poslední večeře obsahuje lámání a rozdávání chleba a označuje Ježíšovo tělo a kalich vína jako jeho krev prolitou za mnohé. [Mk 14,12-25]

Také Lukáš popisuje muže, u něž bude poslední večeře připravena, jako nesoucího džbán vody, ale jako jediný určuje, kteří dva konkrétní z apoštolů byli Ježíšem vysláni připravit beránka k velikonoční večeři, a to Petr a Jan. Průběh večeře je totožný s předchozími dvěma

výpověďmi, ovšem pouze Lukášův Ježíš praví „*Toto číňte na mou památku*“ [Lk 22,19], čímž ustanovuje lámání chleba a popíjení vína jako akt, který má být konán a který je později církví ustálen jako eucharistie. Zajímavé také je, že ani jeden z evangelistů nezmiňuje, že by byl beránek, který je učedníky připraven, během večeře pojídán. [Lk 22,7-20]

Cesta a modlitba v Getsemane

Matouš i Marek popisují průběh modlitby v Getsemane identicky. Matouš uvádí, že při cestě na Olivovou horu Ježíš předpovídá, že téže noci od něj učedníci odpadnou a zejména Petr se tomuto nařčení brání. Ježíš však odvětí, že do kohoutího zakokrhání následujícího rána bude právě jím třikrát zapřen, což Petr popírá. Na místo zvané Getsemane s sebou bere již jen Petra, Jakuba a Jana, které požádá o bdělost, zatímco se bude v povzdálí modlit. V soukromé modlitbě zpočátku prosí Boha o sejmutí údělu, jenž ho čeká, nakonec však svůj osud přijme a třikrát je nucen svou modlitbu přerušit, jelikož zastihne své věrné spící, za což jsou pokáráni. [Mt 26,30-46]

Markův popis je naprosto shodný. Po večeři při cestě na Olivovou horu Ježíš učedníkům oznamuje, že jej zavrhnou, na což Petr odmítá přistoupit i přes Ježíšův dodatek, že do ranního zakokrhání jím bude dokonce třikrát zapřen. Do Getsemane se ubírá již jen v doprovodu Petra, Jakuba a Jana, které sice požádá, ať bdí, zatímco se bude v povzdálí o samotě modlit, přesto je však třikrát přistihne spící. I u Marka Ježíš v soukromé promluvě k Bohu žádá, aby z něj byl sňat předurčený úděl, se kterým se však nakonec smíří. [Mk 14,26-42]

V odlišném Lukášově pojetí není blíže určeno, kteří z učedníků byli s Ježíšem přítomni. I on uvádí, že po večeři odchází Ježíš do Getsemane a cestou praví Petrovi, že jej do ranního zakokrhání třikrát zapře, což učedník rezolutně odmítá. Když dojdou na místo, nakáže učedníkům, aby se modlili, a sám jde činit opodál totéž. Ve své modlitbě

prosí Boha, aby ho ušetřil toho, co jej čeká, načež se mu zjeví anděl, dodávaje mu síly. Když se vrátí k učedníkům, spatří je spící a znovu je vyzývá k modlitbě. V Lukášově líčení tedy Ježíš přistihne spící učedníky jen jednou a také jen u něj při modlitbě dojde ke zjevení anděla, jenž mu dodává sil. [Lk 22,31-46]

Ježíšovo zatčení

Ježíšovo zatčení se u synoptiků v drobných ohledech liší, jedná se však pouze o detaily. U Matouše přichází po modlitbě v Getsemane Jidáš se zástupem vyzbrojeným meči a holemi, který s ním poslali velekněží a starší. Jidáš byl domluven, že zatčen má být ten, koho políbí. Přistoupí tedy k Ježíši, pozdraví jej, políbí a Ježíš mu odvětlí „*Příteli, konej svůj úkol.*“ [Mt 26,50], načež je zatčen. V reakci na to jeden z učedníků utne jednomu z veleknězových sluhů ucho, Ježíš však situaci uklidňuje a odevzdaně přijímá svůj osud, aby bylo vyplněno, co napsali proroci. Po této události ho učedníci opouštějí a utíkají pryč. [Mt 26,47-56]

Marek líčí zatčení v podstatě totožně. Do Getsemane přichází Jidáš s davem vyslaným velekněžími, zákoníky a staršími a vyzbrojeným meči a holemi, a když Jidáš Ježíše označí polibkem, což bylo smluvené znamení, je Ježíš zatčen. Jeden z přítomných učedníků utne jednomu z veleknězových sluhů ucho a poté, co Ježíš praví, že je to nutné, aby bylo naplněno, co je psáno v Písmu, se Ježíš dobrovolně vydává zatčení. Zbýlých jedenáct učedníků jej po této události útekem opouští. Poté popisuje Marek jako jediný bezvýznamnou událost, kdy je zatčený Ježíš následován mladíkem, který má na nahém těle jen kus plátna a kterého stráže chytí. On jim však nechá plátno v rukou a uteče. [Mk 14,43-52]

Lukášovo líčení se nepatrně odlišuje. Zpočátku je popis shodný, po modlitbě v Getsemane přichází Jidáš v čele davu, který je však pouze u Lukáše tvořen krom vojáků také veleknězi a staršími. Když se Jidáš chystá Ježíše políbit, Ježíš se ho ptá, zda polibkem zrazuje Syna člověka,

načež se přítomní učedníci ptají, zda se mají bít meče a jeden z nich skutečně tasí meč a utne jednomu z vojáků pravé ucho. Ježíš však situaci rázně zastaví, a pouze u Lukáše zraněného vojáka uzdraví, načež se nechá zatknout a odvést do veleknězova domu. Lukášův Ježíš jediný neužívá v promluvě žádné odkazy na slova proroků a ani neuvádí, že by jej učedníci opustili. [Lk 22,47-53]

Proces s Ježíšem Kristem

Hlavním aktérem procesu je u všech tří synoptiků Pilát, samotný průběh je však v jednotlivých podáních odlišný. Matouš [Mt 27,1-26] zaznamenává, že nejprve je Ježíš bezprostředně po zatčení, tedy v noci, přiveden k veleknězi Kaifášovi, kde je velekněžími a radou⁵¹ zahájen proces. Během něj křivě svědčí dva svědci a Ježíš je obviněn z rouhání a proto hoden smrti, načež čelí fyzickému týrání a posměchu. Druhého dne ráno je Ježíš předveden před Piláta, kde, tentokrát veřejně, proces pokračuje a na mnohá obvinění Ježíš ani nereaguje. Matouš jako jediný uvádí, že Pilátovi přichází vzkaz od jeho ženy, která ho zrazuje od angažovanosti v této záležitosti, nehledě na to však Pilát na základě tradice propouštět o svátcích jednoho z vězňů vyzývá dav, aby vyřkl svůj verdikt. Ten však, ovlivněn radou a velekněžími, žádá svobodu pro Barabáše a pro Ježíše prosadí trest smrti ukřižováním, čímž je jeho osud zpečetěn. Jedině u Matouše si pak Pilát demonstrativně symbolicky omývá ruce, zbavuje se tak zodpovědnosti za jeho smrt a vydává Ježíše zbičovat a ukřižovat. Mimochodem, o tradici (o které se zmiňuje pouze Matouš a Marek) vyhlášené o velikonocích amnestii, jsou zmínky pouze v evangeliích a i způsob provedení se v jednotlivých podáních liší.⁵²

I u Marka probíhá proces téže noci, kdy je Ježíš zatčen, a vykonstruovaný proces, jehož průběh je v Markově podání téměř shodný s Matoušovým, probíhá u velekněze, kterého však Marek na rozdíl od

⁵¹ Sanhedrin - (z řeckého pojmu „synedrium“) židovský právní orgán, rada starších.

⁵² VERMES, Geza. *Ježíšovo umučení*. Praha : Paseka, 2010, s. 73.

Matouše a Lukáše nekonkretizuje. Proti Ježíši křivě svědčí i dva svědci, a když o sobě Ježíš prohlásí, že je Mesiášem, je nařčen z rouhání, a proto hoden smrti, načež je bit a ponižován. Druhý den ráno je Ježíš vydán Pilátovi, kde proces pokračuje, Ježíš však již, vyjma jedné otázky, nekomunikuje. Když je pak ovlivněný lid vybízen, koho z vězňů si přeje propustit, zvolí Barabáše, a tak je Ježíš vydán ke zbičování a následně k ukřižování. [Mk 14,53-65;15,1-15]

U Lukáše [Lk 22,63-71;23,1-25] je proces zahájen až druhý den ráno po zatčení, do té doby Ježíše vojáci bijí a ponižují. První část procesu je vedena nejmenovanými velekněžími, kteří jej obviní, že rozvrací národ, brání vybírání daní a prohlašuje se Mesiášem, králem, pobuřuje lid po celém Judsku a pošlou ho k Pilátovi. Lukáš neuvádí, že by během této části došlo ke křivým výpovědím svědků, jak zmiňují Matouš i Marek, a výjimečný je v popisu další části procesu. Pilát totiž na Ježíši vinu neshledá a posílá ho za Herodem, pod jehož pravomoci, coby původem z Galileje, spadá. Ani ten však nedonutí Ježíše mluvit a posílá jej zpět Pilátovi, který Ježíše před davem hodlá mírně potrestat a následně propustit, jelikož na něm neshledal žádnou vinu. Dav si však vyžádá propustit buřiče a vraha Barabáše a Ježíše nechat ukřižovat, na což Pilát po chvíli neochotně přistoupí. Jediný Lukáš neuvádí, že by odsouzení zástupem bylo vyvoláno na popud velekněží, také nezmiňuje paschátní privilegium propouštět vězně a neudává ani pasáž „*Výsměch vojáků*“ [Mt 27,27-31] a [Mk 15,16-20], kdy Ježíše v nachovém plášti a s trnovou korunou týrají a ponižují. Fakt, že Lukášův Pilát posílá Ježíše k Herodovi, který jej vrací zpět, pozdější badatelé považují za nepravděpodobný, vzhledem k časové tísní událostí v témže dni.⁵³

⁵³ VERMES, Geza. *Ježíšovo umučení*. Praha : Paseka, 2010, s. 70.

Ukřižování Ježíše Krista

V Matoušově výpovědi je následně po vyřčení rozsudku Ježíš doveden do místodržitelství, kde ho obléknou do nachového pláště, na hlavu umístí trnovou korunu a do pravé ruky vloží hůl, načež je opět vystaven týrání a posměchu vojáků. Poté je oblečen do původního šatstva a vydává se na místo ukřižování zvané Golgota a jeho kříž je donucen nést jakýsi Šimon z Kyrény. Ježíšovi je nabízeno víno se žlučí, když ho však okusí, odmítá jej dále pít. Po ukřižování se vojáci losem podělí o jeho šat a nad hlavu umístí nápis „*To je Ježíš, král Židů.*“ [Mt 27,37], na jehož znění se ani jeden ze synoptiků neshodují. Spolu s Ježíšem jsou ukřižováni i dva odsouzenci, jeden po jeho pravici, druhý po levici, kteří stejně jako přítomný lid Ježíše provokují a tupí, na což Ježíš nereaguje. [Mt 27,32-44]

Marek líčí cestu na Golgotu i okolnosti ukřižování totožně jako Matouš, jako jediný však stanovuje dobu ukřižování na 9. hodinu dopoledne a nápis na kříži je u Marka ve znění pouze „*Král Židů*“ [Mk 15,26]. Také nápoj, který je Ježíšovi nabízen, je u Marka víno okořeněné myrhou a na rozdíl od Matouše Ježíš nápoj ani neokusí. [Mk 15,21-32]

V Lukášově popisu vystupuje Ježíš aktivněji. Cestou na místo ukřižování, které Lukáš označuje jako Holý vrch, Ježíš promlouvá k ženám, jež jeho blízcí se konec oplakávají, a také jej jako jediný nechává rozmlouvat s ostatními ukřižovanými po jeho boku, o kterých se zbylí synoptici pouze zmiňují. Na rozdíl od předchozích výpovědí žádný nápoj Ježíšovi nabízen není a nápis nad jeho hlavou umístěný na kříži zní „*Toto je král Židů.*“ [Lk 23,38]. [Lk 23,26-42]

Smrt Ježíše Krista

Ježíšovu smrt stanovují všichni tři synoptici na třetí hodinu odpolední, čemuž předcházela tříhodinová temnota, jež v poledne

zavládla po celé zemi. V Matoušově líčení Ježíš zvolá „*Eli, Eli, lema sabachtani?*“ [Mt 27,46]⁵⁴, načež mu jeden z přítomných nabízí houbu namočenou do octa. Od toho je přítomnými odrazován, jelikož jsou zvědaví, zda mu přijde na pomoc Eliáš, ovšem Ježíš pouze mocným hlasem vykřikne a za hřmotu a zemětřesení skoná, načež se roztrhne chrámová opona, pukají skály, země se třese, a pouze Matouš uvádí, že v rámci doprovodných událostí se také otevřely hroby a mnozí svatí zesnulí byli vzkříšeni. Po tomto přítomný setník spolu s ostatními uznají, že Ježíš byl skutečně Synem Božím. Přítomni Ježíšovu skonu byly v Matoušově podání Marie z Magdaly, Marie, matka Jakubova i Josefova a matka synů Zebedeových. [Mt 27,45-56]

Marek líčí událost Ježíšovy smrti opět shodně s Matoušem, ovšem po Ježíšově zvolání a skonu, jež popisuje identicky, se pouze obloha roztrhne vedví a k dalším jevům již nedochází. Také doprovod Ježíše je tvořen u Marka stejnými osobami jako u Matouše, ve složení Marie z Magdaly, Marie, matky Jakuba mladšího, a Josefa a Salome. [Mk 15,33-41]

Lukáš se ve svém líčení poněkud odlišuje a jisté události zcela opomíjí, či zpřesňuje. Například uvádí, že nastalé temno bylo vyvolané zatměním slunce a k roztržení chrámové opony v půli došlo ještě před Ježíšovým skonem, před kterým zvolal „*Otče, do tvých rukou odevzdávám svého ducha*“ [Lk 23,46]. Matouš a Marek jako Ježíšova poslední slova uvádějí vznesenou výtku pochybností směřovanou k Bohu, na rozdíl od Lukáše, který nechává Ježíše jen konstatovat vlastní skon, odevzdávaje se Bohu. Lukáš se odlišuje také výpovědí, že přítomný setník uznal Ježíše po smrti spravedlivým člověkem, nikoliv Synem Božím, jak uvádějí Matouš i Marek, a také jako jediný neuvádí, kdo přesně Ježíše na místo ukřižování doprovodil, pouze nekonkrétně zmiňuje jeho přátele a ženy. [Lk 23,44-49]

⁵⁴ V překladu „*Bože můj, Bože můj, proč jsi mě opustil?*“.

Pohřeb Ježíše Krista

Matoušovo podání událostí, jež následovaly po Ježíšově skonu, se ve srovnání s Lukášem a Markem zásadně neliší. Uvádí, že večer dne Ježíšova ukřižování uloží Josef z Arimatie Ježíšovo tělo za souhlasu Piláta do hrobu ve skále, jehož vchod zatarasí kamenem, a přítomny Ježíšovu pohřbu jsou Marie z Magdaly a jiná, blíže neurčená Marie. Jediný Matouš však dodává informaci, že Pilát nechává den po pátku hrob po tři dny střežit na popud farizeů, kteří se obávají zinscenování vzkříšení učedníky. [Mt 27,57-66]

Marek líčí Ježíšův pohřeb naprosto totožně, než však Pilát Josefovi Ježíšovo tělo vydá, nechává setníkem ověřit, zda již skutečně skonal. Stejně jako u Matouše jsou přítomny Marie z Magdaly a druhá Marie je Markem popsána jako matka Josefova. [Mk 15,42-47]

Pouze u Lukáše není zmíněno, že by byl vchod hrobu zatarasen a odlišný je také výčet žen, které pohřbu přihlížejí. Uvádí Marii z Magdaly, Janu a Marii Jakubovy a jiné ženy, jež Ježíše z Galileje doprovázely a které po pohřbu odcházejí připravit vonné masti a oleje, aby se s nimi den po sobotě, kdy musí dodržovat klid⁵⁵, vrátily. [Lk 23,50-56]

Prázdný hrob

Synoptici se shodují, že prázdný hrob objevily ženy, rozpory spočívají v tom, kdo je zpravuje o Ježíšově vzkříšení a také v popisu okolností. Matouš uvádí, že den po sobotě přichází Marie z Magdaly s jinou Marií a za zemětřesení z nebe sestoupí zářivě bílý anděl Páně, který kámen ve vchodu hrobu odvalí, usedne na něm a oznamuje ženám, že byl Ježíš vzkříšen. Nabádá je k nahlédnutí do prázdného hrobu a následně je posílá zvěstovat jeho vzkříšení učedníkům, kterým se zjeví v Galilei. Jediný Matouš dodává, že velekněží nechali za úplatu vojáky

⁵⁵ Šabat – dle židovských tradic je sobota 7. dnem zasvěceným odpočinku s přísným zákazem práce.

rozšířit zvěst, že to byli učedníci, kteří Ježíšovo tělo z hrobu v noci ukradli, a že židé této pověře stále věří. [Mt 28,1-15]

Marek zmiňuje, že den po sobotě přichází Marie z Magdaly spolu s Marií, matkou Jakubovou, a Salome s vonnými mastmi, aby pomazaly Ježíšovo tělo. Když však dorazí na místo, je kámen od hrobu odvalen a uvnitř spatří mladíka v bílém rouchu, který jim oznámí, že byl Ježíš vzkříšen a aby tuto zprávu předaly učedníkům, zvláště pak Petrovi. Pouze u Marka se však vyděšené ženy rozhodnou, že nikomu nic nepoví. Touto událostí také končí původní Markovo evangelium. [Mk 16,1-8]

Také Lukášova výpověď je odlišná. U něj jsou to Marie z Magdaly, Jana a Marie Jakubovy spolu s dalšími ženami, kterým se v prázdném hrobu zjeví dva muži v zářícím rouchu, kteří jim připomínají Ježíšovu předpověď ukřižování a po třech dnech zmrtvýchvstání. Odchází tedy oznámit tuto událost zbylým učedníkům, kteří jim však nevěří, a jediný Petr se sám dostavuje k hrobu přesvědčit se na vlastní oči. [Lk 24,1-12]

Zjevení Ježíše Krista

U Matouše se Ježíš zjevuje pouze dvakrát, na rozdíl od zbylých synoptiků. Nejprve Marii z Magdaly a Marii, a to bezprostředně poté, co utíkají od prázdného hrobu oznámit učedníkům jeho vzkříšení, a při setkání s ním se mu klaní a objímají mu nohy. Podruhé se zjevuje zbylým jedenácti učedníkům na hoře v Galileji, kterou jim Ježíš určil, a kde je vysílá do světa křtít ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého a šířit jeho učení. Popisem této události Matoušovo evangelium končí. [Mt 28,8-20]

V Markově závěrečné zprávě, která již ovšem není součástí původního znění⁵⁶, je uvedeno, že se jako první zjevuje pouze Marii z Magdaly, která to oznámí zbylým pochybujícím učedníkům. Podruhé se zjeví jen dvěma apoštolům a potřetí již kompletním jedenácti učedníkům

⁵⁶ FUNDA, Otakar, Antoň. *Ježíš a mýtus o Kristu*. Praha : Karolinum, 2007, s. 33.

v Galileji, které pokárá za jejich pochybovačnost a stejně jako u Matouše je posléze vysílá do světa kázat evangelium. Navíc však Marek uvádí, že ty, jež v něj uvěří a pokřtí se, obdaří Ježíš zázračnými a léčivými schopnostmi, budou mluvit novými jazyky a vyhánět démony. [Mk 16,9-14]

Stejně jako u Marka i u Lukáše se Ježíš zjevuje třikrát, pouze u něj však není Ježíš napoprvé rozpoznán. Nejprve se zjeví dvěma z apoštolů, kteří jej nepoznají až do chvíle, kdy při večeři láme chléb a následně zmizí. Učedníci se vydávají do Jeruzaléma zpravit o tomto zjevení zbylé učedníky, kteří jim vzkříšení potvrdí tím, že se Ježíš zjevil i Petrovi, a během rozhovoru se Ježíš zjevuje potřetí, tentokrát již naposledy. Zmíní naplnění prorocství, jež vyřkl nejen on, ale je dáno i v Písmu, a nabádá učedníky, aby setrvali ve městě, dokud nebudou vyzbrojeni mocí z výsosti, jež jim přislíbil jeho Otec. Lukášův vzkříšený Ježíš jako jediný vykazuje stále fyzickou tělesnost, která je několikrát zdůrazněna. I u Matouše se sice Ježíš nechává obejmout, v Lukášově podání však explicitně vyjadřuje, že není duch, je z masa a kostí a sám nabádá k ověření dotykem a svá slova potvrzuje i konzumací ryby. [Lk 24,13-49]

Nanebevzetí Ježíše Krista

O nanebevzetí se ze synoptiků zmiňují pouze Marek a Lukáš a stejně jako Ježíšova zjevení je i jeho nanebevzetí u Marka součástí nepůvodní „Závěrečné zprávy“ [Mk 15,9-20]. Místo, kde došlo ke vstoupení na nebesa, autor blíže neurčuje, nechává však, na rozdíl od Lukáše prostor pro poslední Ježíšovu promluvu, kdy sděluje své poselství a vykazuje učedníky do světa. Po ní je vzat na nebesa, kde usedá po pravici Boží, a na rozdíl od Lukáše je ve zprávě uvedeno, že i po nanebevzetí Ježíš nadále působil a potvrzoval zvěsti učedníků mnoha znameními. Touto událostí obsažené v „Závěrečné zprávě“ [Mk 15,9-20] Markovo evangelium končí. [Mk 15,19-20]

V Lukášově podání došlo k nanebevzetí v Betanii, kde přítomným učedníkům požehná a vstoupí na nebesa, načež se učedníci navrátili do Jeruzaléma, kde v chrámě chválili Boha. Na rozdíl od Marka tedy nezmiňuje, že by byl Ježíš jakýmkoliv způsobem nadále aktivní. Popisem této události Lukášovo evangelium končí. [Lk 24,50-53]

Zázraky

Zázraků zaznamenává Matouš i Marek šest, a to „*Utišení bouře*“ [Mt 8,23-27], [Mk 4,35-41], „*Nasyčení pěti tisíců*“ [Mt 14,13-21], [Mk 6,30-44], „*Ježíš kráčí po moři*“ [Mt 14,22-33], [Mk 6,45-52], „*Nasyčení čtyř tisíců*“ [Mt 15,32-39], [Mk 8,1-10], „*Proměnění na hoře*“ [Mt 17,1-13], [Mk 19,2-13] a „*Prokletí fíkovníku*“ [Mt 21,18-22], [Mk 11,12-14]. Jsou to jen události „*Nasyčení pěti tisíců*“ [Mt 14,13-21], [Mk 6,30-44], [Lk 9,10-17], „*Proměnění na hoře*“ [Mt 17,1-13], [Mk 19,2-13], [Lk 9,28-36] a „*Utišení bouře*“ [Mt 8,23-27], [Mk 4,35-41], [Lk 8,22-25], jež popisují všichni tři synoptikové.

Uzdravování

Události popisující Ježíšova uzdravování se v zásadě neliší. Většinu z nich Ježíš vykoná fyzickým kontaktem s postiženým vkládáním rukou, jindy stačí strádajícím pouhý dotek, například jeho šatstva, a někdy ani k přímému kontaktu nedojde, uzdravení je vykonáno pouze slovním příkazem na základě víry nemocného. U jediného Marka je zaznamenána i léčba slepého pomocí slin. Zpravidla po uzdravení vyléčeným přikazuje, aby o něm nikomu nic neříkali, což většina z nich záhy poruší. Ve snaze příliš ostentativně nedemonstrovat své léčitelské schopnosti mnohdy léčí Ježíš v ústraní. Všichni tři synoptici zaznamenávají „*Vzkříšení dcery Jairovy*“ [Mt 9,18-26], [Mk 5,21-43], [Lk 8,40-56], jen u Lukáše však Ježíš probouzí mrtvého ještě jednou a to ve „*Vzkříšení syna naimské vdovy*“ [Lk 7,11-17].

4.2 Shody a odlišnosti mezi synoptiky a Janem

V následující podkapitole bude komparována ucelená výpověď synoptiků, jež vznikla kompilací jednotlivých výpovědí s Janovým evangeliem. Události, či informace o Ježíšově genealogii, neposkvrněném početí panny Marie, narození a křtu Ježíše Krista, o pokušení na poušti, událost proměnění na hoře, modlitba v Getsemane, či Ježíšovo nanebevzetí v Janově líčení života Ježíše Krista zcela chybí, a tak jejich komparace není možná. Důvod jejich absence je hypoteticky vysvětlen v kapitole „Novozákonní Ježíš Kristus“⁵⁷. Porovnávají tedy budou pouze pasáže evangelií, o kterých se zmiňují jak synoptici, tak Jan.

Jan Křtitel

Jan své evangelium začíná Prologem, ve kterém zmiňuje, že Bohem seslaný Jan Křtitel přichází zvěstovat příchod Ježíše Krista jako světlo, jež osvětluje každého člověka, zatímco křtí zástupy v řece Jordán, v Betanii. Jan dále nepopisuje Ježíšův křest, na rozdíl od synoptiků, jen setkání s Janem Křtitelem, u kterého pouze Jan spatří Ducha, coby holubici z nebes, jež spočine na Ježíši Kristu, a tato vize slouží jako potvrzení identity Ježíše Krista, je to označení, které mu zvěstoval Bůh. I u Jana, stejně jako u synoptiků, počne Ježíš po této události svou činnost, u Jana se však od doby jejího zahájení třikrát přiblíží velikonoční svátky, u synoptiků pouze jednou, a to v posledních dnech Ježíšova života. Podle Jana Ježíš kázal tři roky, podle synoptiků pouze rok. [Jn 1,1-34]

Úmysl kněží

U Jana se je to konkrétně Kaifáš, kdo předkládá návrh Ježíše zabít jako oběť za celý jejich národ, na což ostatní přistoupí a smluví se tak na jeho zahubení bezprostředně po vzkříšení Lazara a také především z obav před vyhubením židovského národa Římany s ohledem na

⁵⁷ Na straně 53.

zástupy lidí, jež se k Ježíši hlásily. Také jen u Jana se později rozhodnou i pro zabití Lazara, jenž je jedním ze znamení, kterými své učedníky Ježíš získal. U synoptiků jsou kněží anonymní a jejich motiv postrádá obavu z římského vpádu. U Jana také Jidáš pojme úmysl Ježíše zradit krátce před jeho ukřižováním během společné hostiny (která není synoptická paschální večeře), ze které odchází, a jeho motiv je shodný s Lukášovým, ďábel do něj tento úmysl vložil. Synoptici kladou toto rozhodnutí dříve, ještě před přípravu večeře Páně. [Jn 11,45-57]

Označení zrádce

Janův Ježíš označuje zrádce během společné hostiny krátce před jeho zatčením. Během omývání nohou učedníkům (což synoptici nezmiňují) je jím zrádce označen nejprve nepřímě, po domytí je však Ježíš v popisu již velmi konkrétní. Nejprve jej definuje jako toho, komu podá omočenou skývu chleba, a poté ji Jidášovi sám nabízí. Nato ho vysílá vykonat záměr, který do něj po skývě vstoupený satan vložil, Jidáš chléb přijímá a odchází. Na rozdíl od synoptiků není u Jana pochyb, kdo je oním zrádcem, a navíc jej Ježíš sám ke zradě vybízí. [Jn 13,21-30]

Poslední večeře

Jan nepopisuje večeři před ukřižováním jako večeři Páně, jak ji označují synoptici, ale jako blíže nespécifikovanou hostinu, během které Ježíš symbolicky omývá nohy učedníkům [Jn 13,1-20]. Paralelu k lámání chleba a pití vína, coby těla a krve Kristovy, nalezneme u Jana v části „*O chlebu života*“ [Jn 6,22-59]. U synoptiků tedy Ježíš ve čtvrtek pořádá večeři Páně, tu noc je zajat, následující den souzen, ukřižován a umírá, v sobotu spočívá v hrobě a v neděli je vzkříšen. U Jana však Ježíš umírá v den, kdy se synoptická večeře Páně teprve odehrává, tj. ve čtvrtek.⁵⁸

⁵⁸ Důvod, který Jana přiměl posunout Ježíšovo ukřižování a smrt, je hypoteticky osvětlen v kapitole „*Novozákonní Ježíš Kristus*“ na straně 53.

Zatčení Ježíše Krista

Jan situuje zatčení kamsi do zahrady za potok Cedron, kdežto synoptici přímo do Getsemane, a také celý průběh zatčení líčí Jan v drobných ohledech odlišně, zejména vylíčením podrobností. Uvádí, že po hostině a přímluvě za učedníky u Boha [Jn 17,1-26], odchází Ježíš s učedníky do zahrady za potokem Cedron, kam přichází Jidáš spolu s ozbrojenými velekněžími, farizeji a vojáky. Ježíš jim sám vychází naproti a táže se jich, koho hledají, a když odvětlí, že Ježíše Nazaretského, Ježíš jim sám dozná svou totožnost. Stráže poté padnou na zem a celý předchozí dialog se opakuje. Ježíšem jsou nakonec sami vyzváni k činu, a když Petr Šimon vytasí meč a utne jednomu z veleknězových sluhů, jménem Malchos, ucho, Ježíš situaci uklidňuje. Poté je spoután a odveden k Annášovi, tchánovi velekněze Kaifáše. Na rozdíl od synoptiků tedy podává Jan zpřesňující informace, jako například který z učedníků utal veleknězovu sluhovi ucho, a uvádí i jméno zraněného vojáka, jehož ucho, na rozdíl od Lukášovy výpovědi, Ježíš neuzdraví. U Jana také zcela absentuje označení Ježíše polibkem, které mají synoptici v líčeních společné. Na místo toho se jich Ježíš přímo ptá, koho hledají, a sám se jim udává. [Jn 18,1-14]

Proces s Ježíšem Kristem

U Jana je celý proces rozdělen na tři části. Ježíš je nejprve vyslýchán Kaifášovým tchánem, veleknězem Annášem, kterého ani jeden ze synoptiků nezmiňuje. Annáš jej časně zrána posílá ke Kaifášovi, který jej odešle před Piláta do místodržitelského paláce. Pilát jej zprvu odmítá soudit, prohlašuje, že by měl být souzen podle židovského zákona. Ten však nedovoluje nikoho popravit, a tak se Pilát procesu ujímá a s Ježíšem v soukromí rozmlouvá. Když na něm neshledá žádnou vinu, své rozhodnutí oznámí Židům a navrhuje jej propustit u příležitosti tradičního propouštění jednoho z vězňů v době velikonoc. Oni však

namísto něj zvolí vzbouřence Barabáše, a tak je Ježíš vydán ke zbičování, navlečen do purpurového pláště a na hlavu je mu vložena trnová koruna. Takto předstupuje před zástupy Židů a Pilát znovu podotýká, že jej shledává nevinným. Lid se však začne dovolávat smrti ukřižováním, protože se Ježíš provolával Synem Božím a Pilát stále usiluje o jeho propuštění. Když však Židé prohlásí, že jeho propuštěním by přistoupil na jeho provolávání se králem a postavil by se tak proti císaři, vydává jim ho k ukřižování. Na rozdíl od synoptiků, kteří proces líčí jako veřejný a Ježíš odmítá vypovídat, je u Jana proces z části v soukromí a Ježíš s Pilátem rozmlouvá. Také propuštění Barabáše je u Jana z vůle davu, nikoliv na popud velekněží a zákoníků, jak uvádějí synoptici, ale stejně jako u Marka i Matouše jde o paschátní privilegium udělovat amnestii. [Jn 18,15-40;19-1-16]

Ukřižování Ježíše Krista

U Jana si Ježíš nese kříž na místo ukřižování sám a ukřižován je kolem poledne, kdežto v podání synoptiků Ježíšovi pomáhá nést kříž z příkazu Šimon z Kyrény a doba ukřižování se pohybuje v dopoledních hodinách. V mnohém se však Jan se synoptiky shoduje. Také u něj Ježíš vynese svůj kříž na místo zvané Holý vrch, hebrejsky Golgota, a o jeho šat se podělí vojáci. Jan však udává, že je to Pilát, kdo umisťuje nad jeho hlavu nápis „*Ježíš Nazaretský, král židovský*“ [Jn 19,19] v hebrejštině, latině i řečtině. Ježíšovy šaty rozdělí vojáci na čtyři díly a o spodní šat metají los. Další rozdíl mezi synoptiky a Janem spočívá ve výčtu těch, kteří Ježíše na místě skonu doprovázejí. Jan uvádí Ježíšovu matku, sestru jeho matky Marii Kleofášovu a Marii Magdalskou spolu s učedníkem, kterého miloval a jehož v tu chvíli svěruje do péče Marie, jako jeho matky, a svou matku Marii jemu, jako jejímu synu. Jako přítomné svědky Ježíšova ukřižování udávají synoptikové pouze anonymní galilejské ženy. Jan také nezmiňuje, že by se na místě kdokoliv Ježíšovi vysmíval. [Jn 19,17-27]

Smrt Ježíše Krista

Všichni čtyři evangelisté se shodují, že smrt Ježíše nastala ve tři hodiny odpoledne, to je však jediné. Jak již bylo řečeno, u Jana Ježíš umírá v den, kdy se koná synoptická večeře Páně, tedy ve čtvrtek. Vzhledem k tomu, že Jan datuje ukřižování kolem poledne, krátí tak dobu setrvání na kříži na tři hodiny, na rozdíl od synoptiků, u kterých od ukřižování do smrti uplyne kolem šesti hodin. Také poslední slova Ježíšova jsou u Jana odlišná, nejsou adresovaná Bohu, jako u synoptiků, ale jakýmsi konstatováním smrti „*Dokonáno jest.*“ [Jn 19,30]. Krátce předtím ještě u Jana prohlásí, že žízni, načež mu je k ústům vnesena na yzopu houba namočená do octa. Na rozdíl od synoptiků, kteří popisují různé zázračné události, jež doprovázely Ježíšovu smrt, Jan se o žádných nezmiňuje, avšak jako jediný z evangelistů uvádí, že těla ukřižovaných nesměla přes sobotu zůstat na kříži, a tak byly odsouzeným zlámány kosti a sňati z kříže. Mrtvému Ježíši však kosti nezlámali, namísto toho mu jeden z vojáků propíchnul kopím bok, ze kterého se vyvalila krev a voda. O této skutečnosti není v synoptických výpovědích ani zmínka. [Jn 19,28-37]

Pohřeb Ježíše Krista

Zásadní rozdíl spočívá v tom, kdo Ježíše sňal z kříže a pohřbil. Synoptikové nechávají Ježíše pohřbít Josefem z Arimatie, Jan však navíc uvádí, že Josefovi asistuje Nikodém. Poté, co Josef za souhlasu Piláta sejme tělo z kříže, jej společně pomažou směsí myrhy a aloe, zabalí do pláten a uloží do hrobu v zahradě ležící poblíž. Na rozdíl od synoptických výpovědí Ježíšovu pohřbu nepřihlízejí žádné ženy. [Jn 19,38-42]

Prázdny hrob

U Jana Ježíš svým učedníkům nikdy neoznámí, že po své smrti bude třetího dne vzkříšen. U synoptiků Ježíš tento fakt zmiňuje několikrát,

a to ve spojitosti s předpovědí utrpení. Prvním, kdo objeví prázdný hrob, je u všech evangelistů žena. Osoby, jež prázdný hrob objeví, a zjevení, které na místě uzří, se ovšem liší ve všech čtyřech výpovědích evangelistů. Jan popisuje, že den po sobotě k hrobu přichází Marie Magdalská, a když uzří odvalený kámen od vchodu a odchází oznámit Šimonu Petrovi a učedníku, kterého Ježíš miloval, že tělo jejich Pána se již v hrobu nenachází, a netuší, kam bylo uloženo. Na to se oba k hrobu dostavují, Jan, jako první na místě, však do hrobu jen nahlédne, a až poté, co dovnitř vstoupí Šimon Petr, osmělí se záhy i on. V hrobce naleznou jen plátina, do nichž bylo tělo Ježíše Krista zabaleno, nevědouce, že podle Písma měl být Ježíš vzkříšen. I Marie Magdalská posléze do hrobu nahlíží a spatří dva anděly v bílém rouchu, kteří se jí táží, proč pláče. Stejnou otázku jí poté položí i sám Ježíš, který se za jejími zády zjeví a kterého zprvu považuje za zahradníka. Když ji však osloví jménem, rozpozná jej. Ježíš ji nejprve žádá, aby se ho nedotýkala, jelikož dosud nevystoupil k Otci, a posílá ji zvěstovat tuto událost zbylým učedníkům, což také učiní. [Jn 20,1-10]

Zjevení Ježíše Krista

O zjeveních Jan sice mluví, jejich průběh a četnost však popisuje odlišně, stejně tak, jako se liší jednotlivé verze i u synoptiků. Poprvé se u Jana Ježíš zjevuje přímo v hrobě Marii Magdalské. Ještě týž den se zjevuje také svým učedníkům, kteří však nejsou na místě v plném počtu. Když poté učedníci, kterým se Ježíš zjevil, událost líčí chybějícímu Tomášovi, prohlašuje, že dokud si sám neosáhá jeho rány po skobách a nevloží ruku do rány na jeho boku, neuvěří. Osmého dne poté se tak Ježíš zjevuje podruhé a vyzývá Tomáše, ať vykoná, co řekl, když pochyboval, načež Tomáš uvěří. Jan tedy jako jediný z evangelistů líčí příhodu s postavou posléze známou jako „*nevěřící Tomáš*“. Po této události následuje „*První dovětek*“ [Jn 20,30-31], ve kterém se uvádí, že Ježíš vykonal před zraky svých učedníků řadu dalších znamení, jež

popsaná nejsou. Potřetí se Ježíš zjevuje u Tiberiadského jezera, kde se Šimon Petr, Tomáš, Natanael, Jan a Jakub Zebedeovi a další dva učedníci vydávají na neúspěšný rybolov. Ježíš, kterého nerozpoznají, je z břehu vybízí, aby přehodili sítě na druhou stranu. Když tak učiní, je síť plná ryb, když Jan rozpozná Ježíše, oznámí Petrovi, že je to jejich Pán. Když k němu vstoupí na břeh, pojí spolu u ohniště rybu a chléb. Jako poslední zaznamenanou událost líčí Jan rozhovor mezi Ježíšem a Šimonem Petrem o jeho osudu a o osudu učedníka, kterého Ježíš miloval a který podává svědectví výše popsané. Na závěr samotného Janova evangelia je uveden i „*Druhý dovětek evangelia*“ [Jn 21,24-25], ve kterém je uvedeno, že učedník, kterého Ježíš miloval, vydává toto pravdivé svědectví a dodává, že Ježíš vykonal i mnoho dalšího, na celém světě by se však nenašlo dostatek knih, které by všechny jeho skutky dokázaly obsáhnout. [Jn 20,11-29;21,1-23]

Zázraky

Dva zázraky („*Nasycení pěti tisíců*“ [Jn 6,1-15] a „*Ježíš kráčí po moři*“ [Jn 6,16-21]) udává Jan spolu se synoptiky. Jako první veřejně uskutečněný však popisuje přeměnu vody ve víno při „*Svatbě v Káně Galilejské*“ [Jn 2,1-12], kde se třetí den po setkání s Janem Křtitelem koná svatba, během které dojde víno. Ježíš pak na popud matky Marie nechává naplnit nádoby vodou, kterou záhy proměňuje ve víno. Tímto znamením započne zvěstování své slávy a následně odchází s učedníky i matkou do Kafarnaum. Vykonané zázraky však Jan nikdy tímto pojmem neoznačuje. Namísto toho užívá výrazu „*znamení*“.

Uzdravování

Synoptici, na rozdíl od Jana, nezaznamenávají událost „*Vzkříšení Lazara*“ [Jn 11,1-44] a Janův Ježíš ani jednou nevymítá demony, stejně tak také nikdy po uzdravení nemocných nenabádá k mlčenlivosti, jak činí Ježíš v synoptických výpovědích.

5 PŘEDMLUVA K DRUHÉ ČÁSTI

Druhá část práce bude zaměřena na identitu Ježíše Krista z Nazaretu a na výklad novozákonních evangelií, opřený o vlastní hypotézu. Tři uvedené kapitoly ilustrují tři možné pohledy na Ježíšovu identitu a zároveň reprezentují tři nejvyhraněnější možná pojetí jeho osobnosti - Ježíš historický, Ježíš mytický a novozákonní Ježíš, Syn Boží. Se čtvrtou variantou, jíž je eklektická kompilace tří předchozích identit, se pak v mnoha kruzích, věřících i laiků, setkáváme nejčastěji.

S odlišnými pojetími osobnosti Ježíše Krista se transformuje i následná interpretace novozákonních evangelií. Mnozí označují zmíněné neshody v evangeliích za nepodstatné, čemuž tak v mnoha případech skutečně je, jejich bagatelizaci však nelze akceptovat za předpokladu, kdy považujeme evangelia za explicitní, historický popis událostí. Obsah sdělení zůstává v obou případech stejný, liší se však výpovědní hodnota textů dle kritérií dnešních vědců a historiků. Pro víru obecně (v křesťanském slova smyslu) není diferenciací faktů od mýtů nikterak zásadní. Pokud je však založena na výpovědích evangelistů popisujících pravdivě život reálné bytosti, pak ony rozpory musí vyvolávat značně ambivalentní dojmy a následné popření existence Krista pak může být konsekvencí takové úvahy.

Otázka historicity a autenticity je problematická z mnoha aspektů. Především jde nejen o nedostatek dochovaného materiálu, ale také o nedostatečnou průkaznost historických odkazů, jakožto věrohodných a neredigovaných. Vědecké bádání se tak po čase metamorfuje do podoby spíše spekulativní disciplíny, jejíž závěry pak nemusí být pro jejich charakter považovány za relevantní. Pluralitní přístup k této problematice, jenž se pochopitelně nabízí, na jednu stranu přináší široké spektrum rozličných interpretací a možných pojetí, zároveň však není ve výsledku nijak výrazně přínosný, protože se veškerá vyřčená stanoviska stále

pohybují v čistě hypotetické rovině. Nicméně i tak mohou ony sugestivní hypotézy alespoň inspirativně sloužit jako podklad a podnět k tvorbě dalších, jako tomu bylo i v tomto případě.

Má ad hoc vytvořená hypotéza je pouze jedním z možných klíčů, pomocí kterého lze dešifrovat způsob tvorby jednotlivých evangelistů, jejichž díla silně reflektují jejich vlastní teologický postoj a záměr, se kterým je psali, a zároveň slouží k analýze nesrovnalostí, jež se v jejich evangeliích vyskytují. Ovšem stejně jako hypotéza sama, i uvedený výklad je silně subjektivní, pouze jeden z mnoha možných, vzhledem ke komplikované povaze textů, jež byly analýze předmětem. Bez osobního vhledu se v tomto kontextu není možné obejít.

Hypotéza byla vytvořena na základě některých z dosavadních poznatků shrnutých v knihách autorů Otakara Fundy, Daniela Helminiaka, Milana Machovce, Radomíra Malého, Gezy Vermese a dalších, uvedených ve výčtu zdrojů na konci této práce, a osobního subjektivního vhledu z pozice interpreta. Uvedená literatura tedy sloužila jako základ k vyhranění vlastního stanoviska.

Než bude proveden samotný výklad evangelií, budou nejprve uvedena jistá fakta, z nichž má hypotéza vycházet. Její plné znění bude formulováno v kapitole následující a s ohledem na ni budou posléze osvětleny některé neshody vyvstalé z provedené komparační analýzy.

6 HISTORICKÝ JEŽÍŠ KRISTUS

Problém autentičnosti dochovaných odkazů na Ježíše Krista byl již nastíněn. O jeho životě nepojednávají jen novozákonní evangelia, i další části Nového zákona, či apokryfní evangelia, jež nejsou součástí kánonu, se o Ježíši zmiňují. Pro jejich charakter, s akcentem důrazně položeným především na teologický ideový odkaz, je však nelze chápat jako díla historická, nýbrž jako texty velmi specifického literárního žánru s náboženským obsahem, ve kterém se odráží teologický postoj tvůrce, stejně tak jako je tomu u novozákonních evangelíí.⁵⁹

V opozici argumentu, že o tak významné osobnosti, jakou byl Ježíš Kristus, je v dobových nebiblických dílech minimum zmínek, nutno namítnout, že výčet referencí, například na císaře Tiberia, jenž vládl v letech Ježíšova života, je mnohem skromnější.⁶⁰ Podobně lze oponovat skeptické tezi, která zdůrazňuje fakt, že novozákonní evangelia, jež jsou hlavním pramenem informací o životě Ježíše Krista, se dochovala pouze v opisech, nejranější z nich konkrétně ze 4. století. Stejně tak kategorické odmítání autenticity nebiblických odkazů, označující je za pozdější interpolace a modifikace originálů zapálenými křesťanskými fanatiky ve snaze posílit „kult Krista“, je sice nabíledni, ovšem jejich falzifikaci již nelze dokázat, a tak je resumé takového stanoviska opět diskutabilní. Jinak je tomu však například u tzv. dopisu Lentulla, což byl údajně předchůdce Piláta Pontského, a u dopisu Ježíše Krista adresovaného králi Avarovi z města Edessa. Tyto dva dokumenty byly označeny za jisté podvrhy.⁶¹

Na druhou stranu se setkáváme se názory, jež považují zmiňované odkazy za věrohodné s přihlédnutím k faktu, že jejich tvůrci, jakožto

⁵⁹ BESSIÈRE, Gérard. *Ježíš, nečekaný Bůh*. Praha : Slovart, 1995, s. 136-138.

⁶⁰ LEM, Jiří. *Ježíš nebo Caesar*. Verdikt literárních pramenů [online]. 10.5.2011 [cit. 25.10.2012].

Dostupné z : <http://www.rozumnavira.cz/apologetika/52-jezis-nebo-caesar-verdikt-literarnich-pramenu.html>.

⁶¹ MALÝ, Radomír. *Církevní dějiny*. Olomouc : Matice cyrilometodějská s.r.o, 2001, s. 19.

nekřesťané, netvořili svá díla jako náboženskou agitaci. Dalším častým argumentem, snažícím se potvrdit historickou autenticitu novozákonních evangelií, je skutečnost, že mnozí z apoštolů, kteří údajně Ježíše doprovázeli, později zemřeli mučednickou smrtí.⁶² Fakt, že byli ochotni pro Ježíšovo učení zemřít, však nelze předkládat jako postulát existence Ježíše Krista, jako garanci pravdivosti výpovědí, jde o pouhý akt demonstrace pevné víry.

Na první pohled se jeví Lukášovo evangelium jako dílo historické, bylo již však prokázáno, že mnohé z údajů jsou v rozporu s ověřenými poznatky, a tak na jeho základě nelze rekonstruovat vyličené události. Přes protichůdnost informací, jež Lukáš podává, přesto jeho evangelium významnou měrou přispělo, zasazením líčení do dobového kontextu, k ucelení obrazu tehdejší politické, sociální i náboženské situace.⁶³

Pozornost však ze zmíněných důvodů bude nyní zaměřena na díla nebiblická, především římských historiků, jejichž záznamy (pokud se nejedná o pozdější interpolace redaktorů, či přímo podvrhy) nesloužily jako křesťanská propaganda. Následně tedy budou uvedeni ti, jejichž díla, či alespoň fragmenty, se dochovaly a poskytují informace buďto přímo o Ježíši Kristu, či jen tematicky souvisejí. Plná znění, či jen fragmenty odkazů jsou k dispozici k nahlédnutí v přílohách.

6.1 Gaius Cornelius Tacitus

V díle „*Annales*“, překládaném jako „*Letopisy*“, římského historika Cornelia Tacita, jenž žil cca v letech 55 až 120 n. l., se autor zabývá obdobím prvních římských císařů až do roku 68 n. l. V pasáži věnované vládě císaře Nerona narážíme na zmínku o křesťanech, kteří zde

⁶² LIŠKA, Vladimír. *Největší tajemství Ježíše z Nazaretu*. Olomouc : Fontána, 2002, s. 37-38.

⁶³ Srovnej. KRYVELJOV, Iosif, Aronovič. *Evangelické báje a jejich smysl*. Praha : Státní nakladatelství politické literatury, 1958, s. 17-26.

VERMES, Geza. *Ježíšovo narození*. Praha : Paseka, 2009, s. 96-99.

LIŠKA, Vladimír. *Největší tajemství Ježíše z Nazaretu*. Olomouc : Fontána, 2002, s. 64-66.

PORTER, Joshua, Roy. *Život Ježíše Krista*. Praha : Euromedia Group : Knižní klub, 1999, s. 60-61.

vystupují ve spojitosti s událostí vypálení Říma roku 64 n. l. Požár vznikl údajně přímo z Neronova popudu, který, ve snaze ubránit svou pověst, označil za viníky ty, jež lid označoval jako „*Chrestiany*“ a kteří původ tohoto pojmenování odvozovali od jejich zakladatele, Krista, který byl za vlády císaře Tiberia popraven Pilátem Pontským. Následně dopodrobna líčí, jakým způsobem byli perzekuováni a trestáni. Křesťanství líčí jako již jednou potlačenou zhoubnou pověru, která se zrodila v Judei a následně se rozšířila do Jeruzaléma a nyní opětovně propukla a došla až do Říma.⁶⁴

6.2 Gaius Suetonius Tranquillus

Další z římských historiků, Suetonius, žijící přibližně v letech 69 až 122 n. l., poskytuje ve svém díle „*Životopisy dvanácti císařů*“ dvě reference. V kapitole zasvěcené životopisu císaře Claudia zmiňuje, jak nechal císař vypudit Židy z Říma pro nepokoje, které soustavně pod vedením Chresta vyvolávali. Ve druhém odkazu, který je zasazen do kapitoly pojednávající o císaři Neronovi, jsou pak Chrestiani také zmiňováni v souvislosti s vypálením Říma a jsou taktéž charakterizováni jako lidé oddaní nové, zločinné (v jiných překladech škodlivé) pověře.⁶⁵

6.3 Flavius Josephus

V díle „*Židovské starožitnosti*“ dalšího z historiků, tentokrát však židovského, jménem Flavius Josephus, který žil mezi léty 37 až 101 n. l., se nachází dva odkazy. První z nich je však nejpravděpodobněji dodán pozdějšími křesťanskými redaktory, protože je nepravděpodobné, že by Flavius, z pozice pravověrného Žida, označoval Ježíše za Mesiáše.⁶⁶ Hovoří o něm jako o moudrém, ctnostném člověku, který konal zázraky, získal si mnoho učedníků napříč národy a ti podali zprávu o jeho

⁶⁴ FUNDA, Otakar, Antoň. *Ježíš a mýtus o Kristu*. Praha : Karolinum, 2007, s. 58-59.

⁶⁵ LIŠKA, Vladimír. *Největší tajemství Ježíše z Nazaretu*. Olomouc : Fontána, 2002, s. 32.

⁶⁶ KRYVELJOV, Iosif, Aronovič. *Evangelické báje a jejich smysl*. Praha : Státní nakladatelství politické literatury, 1958, s. 28.

vzkříšení poté, co byl Pilátem odsouzen k ukřižování, čímž se naplnila mesiánská slova proroků. I po jeho smrti se Ježíše nezřekli a nepřestávali jej milovat.⁶⁷ V roce 1972 byl v Jeruzalémě Schlomo Pinesem objeven text křesťanského historika Agapia z 10. století, který nejspíš zaznamenal původní verzi Flaviovy výpovědi, která se od výše zmíněné diametrálně liší co do způsobu, jakým o Ježíši Kristu mluví. Nejedná se o zaujaté svědectví v křesťanském duchu, naopak jde o podání strohých, věcných a objektivních údajů.⁶⁸

Ve druhém odkazu je Ježíš zmíněn jen okrajově, kdy Flavius uvádí, že v roce 62 nechal velekněz Ananos svolat synedrion, který vedl proces s Jakubem, bratrem Ježíše zvaným Kristus, a spolu s dalšími, které obvinil z překračování zákona, je nechal všechny ukamenovat.⁶⁹

6.4 Gaius Plinius Caecilius Secundus (Plinius mladší)

Od Plinia mladšího, jež byl rovněž římským historikem a žil v letech 62 až 114 n. l., se dochovala korespondence mezi jím a císařem Traiánem, kterého v době, kdy spravoval Bithynii, žádá v dopise z roku 112 o radu, jakým způsobem má vést vyšetřování a následně naložit s křesťany, na něž přichází anonymní udání. Křesťané se podle jeho slov, pravidelně časně z rána scházejí ke společnému uctívání Krista jako boha, zpívajíce hymny na jeho počest, či se sdružují v jiný den, tentokrát za účelem společné hostiny. S mnohými z nich již proces vykonal, neví však, jakým způsobem postupovat dále. Císař v odpovědi uvádí, aby anonymní udání nebral na zřetel, protože by se jiný přístup neslučoval s tehdejší právním postupem.⁷⁰

⁶⁷ MALÝ, Radomír. *Církevní dějiny*. Olomouc : Maticе cyrilometodějská s.r.o, 2001, s. 7-8.

⁶⁸ LEM, Jiří. *Mimobiblické zmínky o Kristu - Ježíš u Flavia* [online]. 13.4.2011 [cit. 25.10.2012]. Dostupné z : <http://www.rozumnavira.cz/apologetika/46-mimobiblicke-zminky-o-kristu-jezis-u-flavia.html>.

⁶⁹ MALÝ, Radomír. *Církevní dějiny*. Olomouc : Maticе cyrilometodějská s.r.o, 2001, s. 8.

⁷⁰ BESSIÈRE, Gérard. *Ježíš, nečekaný Bůh*. Praha : Slovart, 1995, s. 138-139.

6.5 Lukiános ze Samosaty

Řecky píšící syrský pisatel a satirik, Lukiános ze Samosaty, žijící mezi léty 120 až 180 n. l., poskytuje informace o Ježíši jako o člověku, který přišel s novým učením (Lukiánem označovaný coby „v život uvedený nový kult“), jímž si získal mnoho učedníků a pro které byl v Palestině přibit na kříž. Stal se posléze předmětem uctívání svých následovníků, křesťanů, kteří se sdružovali v bratrských společenstvích, zamítali cizí božstva, věřili ve svou nesmrtelnost a pohrdali smrtí a hmotnými statky.⁷¹

6.6 Mara Bar-Serapion

V dopise z vězení tohoto syrského filosofa, jehož rukopis leží v Britském muzeu, se autor v řečnických otázkách vyčítavě táže, jaký prospěch měly příslušné národy z usmrcení Sókrata, Pythagora a také Ježíše Krista, moudrého židovského krále, za jehož smrt vykonal Bůh odplatu tím, že židy z jejich království vyhnal. Zmínění tři velikáni však žijí metaforicky i nadále, v případě Ježíše pak v učení, které založil.⁷²

6.7 Sextus Iulius Africanus

Tento křesťanský autor církevních dějin, který žil v letech 160 až 240 n. l., v dochovaných spisech cituje historika Thalla, jenž hovoří o temnotě, která nastala poté, co byl Ježíš Kristus ukřižován.⁷³

6.8 Babylonský Talmud

I v babylonském Talmudu, definitivně ustáleném až v 8. století, nalezneme zmínku o muži jménem Ješu, který byl obviněn z čarodějnictví a nabádání Izraelitů k odpadu od víry a v předvečer

⁷¹ *Ježíš Kristus* [online]. [cit. 25.10.2012]. Dostupné z : www.cb.cz/novak/system/files/kristus.doc.

⁷² MALÝ, Radomír. *Církevní dějiny*. Olomouc : Matice cyrilometodějská s.r.o., 2001, s. 6-7.

⁷³ *Ježíš Kristus* [online]. [cit. 25.10.2012]. Dostupné z : www.cb.cz/novak/system/files/kristus.doc.

Pesachu⁷⁴ byl pověšen⁷⁵. Ač byl lid čtyřicet dní před jeho popravou vyzván k posouzení jeho provinění s možností se jej zastat, nikdo jej neobhájil.⁷⁶

6.9 Shrnutí zprostředkovaných informací

Otakar Antoň Funda sám uvádí, že „*Současné kritické bádání již dávno opustilo extrémní a nepodloženou domněnku, že Ježíš nežil, že celý jeho příběh je mytologickým výtvorem. Důvodem nebylo zachránit historicitu ústřední postavy křesťanského náboženství, nýbrž skutečnost, že prameny, a to i prameny vůči křesťanství nepřátelské, nenechávají prostor pochybnosti, že Ježíš žil. Ježíšovu historicitu lze považovat za jistou.*“⁷⁷

Pokud tedy zkompilujeme veškeré výše zmíněné reference vztahující se na Ježíše Krista, máme na jejich základě možnost zrekonstruovat jeho biografickou linii pozbývající latentní teologické poselství, jaké je prostoupeno v novozákonních evangeliích. Takto zformovaný výsledný obraz historického Ježíše Krista vypadá pak následovně – Muž jménem Ježíš pocházel z Judska v Palestině, kde také začal kázat své učení, které do té doby nemělo obdoby a jehož obsahem mnohé uchvátil, současně však mnohé pobouřil. Podle jeho souvěrců učinil mnoho pozoruhodných, nevšedních věcí a jeho učení se šířilo po celé zemi, později i za hranice. Právě pro ně však byl za vlády císaře Tiberia prokurátorem Pilátem Pontským ukřižován. Jeho vyznavači ho posléze provolali mesiášem, prohlašovali, že byl vzkříšen, na jeho počest se začali označovat jako křesťané a zavedli jisté zvyklosti, na jejichž dodržování velmi dbali. Po čase však začali i oni být pro svou víru pronásledováni, vyslýcháni, mučeni a popravováni.

⁷⁴ Židovské Velikonoce.

⁷⁵ Užívaný ekvivalentní výraz pro ukřižování.

⁷⁶ BESSIÈRE, Gérard. *Ježíš, nečekáný Bůh*. Praha : Slovart, 1995, s. 140-141.

⁷⁷ FUNDA, Otakar, Antoň. *Ježíš a mýtus o Kristu*. Praha : Karolinum, 2007, s. 58.

7 MYTICKÝ JEŽÍŠ KRISTUS

Když porovnáme historického Ježíše Krista s podáním evangelií, v nichž jejich tvůrci popisují Ježíšovu biografii, opředenou mnoha zázraky a pozoruhodnými jevy, vyvstává otázka, odkud ony aditivní události, o kterých není v žádných jiných zdrojích v souvislosti s Ježíšem zmínky, pramení. Adekvátní odpověď lze nalézt jednak v mytologii, kde jsou v mnoha náboženských systémech a kultech markantní paralely evangelijních událostí, a také přímo ve Starém zákoně. V něm nacházíme na 60 hlavních mesianistických proroctví a kolem 270 zmínek, či poukazů na Božího Spasitele. Skrze tyto prorocké vize vychází charakteristika sloužící k identifikaci mesiáše, jehož příchod byl očekáván, a která je, mimo jiné, založena na těchto styčných bodech:

- Mesiáš bude seslán Bohem (Jahvem).
- Mesiáše bude kdosi předcházet a zvěstovat jeho příchod.
- Mesiáš bude Židem z domu Davidova.
- Mesiáš bude pocházet z Betléma.
- Mesiáš bude zrozen z panny.
- Mesiáš bude mít podobu člověka.
- Mesiáš bude žít v době, kdy bude stát jeruzalémský chrám.
- Mesiáš bude zrazen přítelem.
- Mesiáš bude mít probodnuté ruce a bude zabit.
- Mesiáš bude Izraelity odmítnut, zatímco jinověrci v něj uvěří.⁷⁸

Nápadná shoda mezi tímto popisem mesiáše a událostmi v životě novozákonního Ježíše jistě není náhodná. V rámci křesťanské explikace slouží tato charakteristika jako aposteriorní důkaz Ježíšova mesiánství.

⁷⁸ LIŠKA, Vladimír. *Největší tajemství Ježíše z Nazaretu*. Olomouc : Fontána, 2002, s. 45.

Na druhou stranu je ovšem možné, že tvůrci evangelií k těmto proroctvím při psaní přihlíželi a manipulovali s Ježíšovou biografií tak, aby posléze korespondovala s tímto vyobrazením a proroctví byla naplněna. Stejným způsobem mohli evangelisté čerpat motivy příběhů v legendách jiných náboženství (jako buddhismus, hinduismus a jiných), či v mytologii (řecké, egyptské, perské...). V následujícím výčtu jsou uvedeni někteří z těch, v jejichž legendách lze nalézt patřičné analogie událostí v životě Ježíše Krista. Podané informace se tedy přímo, či obdobně nachází i u Ježíše.

Starozákonní postavy

Prorok Mojžíš unikl faraonově nařízením vraždit prvorozené chlapce vhozením do Nilu, aby nebyl Izraelský lid početnější.⁷⁹ Další z proroků, Eliáš, vzkřísil syna vdovy ze Sarepty a také Elíša vzkřísil syna Šunémanky.⁸⁰ Adam, Henoch, Abraham, Mojžíš a Izajáš, ti vši byli podle židovského spisu „*Pseudepigraphia*“ nanebevzati.⁸¹ Josef Egyptský byl prodán bratrem Judou za 20 stříbrných.⁸²

Řecká mythologie

Bůh vína a veselí, Dionysios, byl synem boha Dia a jeho milenky, dcery krále Kadmy, Semelé. Po zázračném narození došlo během jeho života k události, během které proměnil pramen vody ve víno.⁸³ Jeho předchůdce, Dionysus Zagrea byl také synem boha Dia, jeho matka však byla panna Kóra, a tak došlo také k neposkvrněnému početí. Podle legendy byl předurčen k tomu, aby sestoupil na zem a vykoupil lidské hříchy. Byl však zabit a následně vstal z mrtvých.⁸⁴ Další z polobohů, Hérakles, byl svým otcem Diem za hřmotu blesků a temnoty mračen vzat na nebesa z hranice, na které mrtvý ležel. Po smrti došlo k jeho zjevení,

⁷⁹ Ex [1,16-22].

⁸⁰ FUNDA, Otakar, Antoň. *Víra bez náboženství*. Praha : Prvokruh, 1994, s. 59.

⁸¹ PORTER, Joshua, Roy. *Život Ježíše Krista*. Praha : Euromedia Group : Knižní klub, 1999, s. 132.

⁸² Gn [37,28].

⁸³ FUNDA, Otakar, Antoň. *Víra bez náboženství*. Praha : Prvokruh, 1994, s. 59.

⁸⁴ KRYVELJOV, Iosif, Aronovič. *Evangelické báje a jejich smysl*. Praha : Státní nakladatelství politické literatury, 1958, s. 36.

když pomáhal Ioláovi bránit jeho děti před Héraklovým úhlavním nepřítelem Eurystheem, a také se jednou zjevil jednomu ze smrtelníků ve své božské podobě.⁸⁵ A v neposlední řadě titán a stvořitel člověka Prométheus byl za trest po provedené Isti Diem přikován ke skále a za chvění země byl oplakáván přítomnými ženami.⁸⁶

Další božstva

Dumuz (hebrejsky Tammuz) je opakovaně umírající a křísící se božstvo, což se podle legendy projevuje střídáním teplých a chladných ročních období. V Palestině byl Tammuz každoročně v jeruzalémském chrámu oplakáván ženami.⁸⁷ Staroegyptský bůh Usir, otec Hóra, (známý též jako Usirev, či Osiris) byl zabit a následně vzkříšen.⁸⁸ A také perský bůh Mithra, který byl prostředníkem mezi božstvem a člověkem, se narodil 25. prosince a po smrti byl vzkříšen.⁸⁹ Méně známá postava bohočlověka Attise starých Frygů, byla zázračně neposkvrněně počata pannou Nanou a po mučednické smrti byl Attis vzkříšen.⁹⁰

Krišna

Hinduistické božstvo Krišna je osmým avatárem boha Višnu, a tak je jeho původ z části božský a z části lidský. Jeho narození bylo předpovězeno, došlo k němu v noci, a to do královské rodiny. Podle věštby měl zabít krále Kansu, což byl bratr jeho matky Dévakí, který z obavy o svůj život nechal povraždit mužská nemluvňata. V dospělosti konal divy a zázraky, například vysál život z démonky Pútany. Po smrti byl vzat na nebesa do ráje.⁹¹

⁸⁵ HOUTZAGER, Guus. *Encyklopedie řecké mytologie*. Čestlice : Rebo Productions, 2003, s. 118-132.

⁸⁶ FUNDA, Otakar, Antoň. *Ježíš a mýtus o Kristu*. Praha : Karolinum, 2007, s. 57.

⁸⁷ PORTER, Joshua, Roy. In : *Mytologie světa*. Praha : Slovart, 1997, s. 61.

⁸⁸ BAINES, John. In : *Mytologie světa*. Praha : Slovart, 1997, s. 42.

⁸⁹ FUNDA, Otakar, Antoň. *Ježíš a mýtus o Kristu*. Praha : Karolinum, 2007, s. 345.

⁹⁰ KRYVELJOV, Iosif, Aronovič. *Evangelické báje a jejich smysl*. Praha : Státní nakladatelství politické literatury, 1958, s. 34.

⁹¹ FILIPSKÝ, Jan. *Encyklopedie indické mytologie*. Praha : Libri, 1998, s. 89-91.

Buddha

Tato ústřední postava buddhismu byla narozena do královské rodiny. Buddhova matka Maya měla prorocký sen, ve kterém do jejího boku vstoupil bílý slon, čímž byl Buddha zplozen. Na základě tohoto snu bylo předpovězeno, že její syn je předurčen k velkým skutkům. Narodil se v noci a již jako dítě byl schopný vést učené debaty se staršími. Později v dospělosti byl pokoušen démonem Márou, jenž bránil osamocenému hladovému Buddhovi v osvětlení. Na pomoc si Mára vzal své tři dcery – Hněv, Nevědomost a Touhu, kterým Buddha nakonec zdárně odolal. V 29 letech opustil královské hradby a vydal se na cestu k osvětlení a ve 35 letech pak zahájil svou kazatelskou činnost, doprovázen pěti askety (některé legendy uvádí počet dvanácti) a konal zázraky (některé z legend zmiňují chůzi po vodě a sycení početného davu). Zemřel přirozenou smrtí, podle některých legend však jeho smrt doprovázely neobvyklé přírodní úkazy.⁹²

Hór

Narození tohoto egyptského boha, syna Usireva a Eset, předpověděla hvězda a uctít ho po narození přišli tři králové (počet tří však v Matoušově „*Klanění mudrců*“ [Mt 2,1-12] zmíněn není, jedná se o pozdější křesťanskou specifikaci). Již ve dvanácti letech učil a ve třiceti letech byl pokřtěn Anupem a za života, obklopen skupinou dvanácti učedníků, zázračně uzdravoval nemocné a konal zázraky. Později byl uctíván jako součást božské triády – Osiris, Isis a Hór (což lze pokládat za analogii křesťanského pojetí tzv. svaté trojice ve složení Otec, Syn a Duch svatý).⁹³

Co se týče údajného data Ježíšova narození (25. prosince), které se shoduje s datem narození také perského boha Mithry, je zde zjevná

⁹² FILIPSKÝ, Jan. *Encyklopedie indické mytologie*. Praha : Libri, 1998, s. 35-38.

⁹³ BAINES, John. In : *Mytologie světa*. Praha : Slovart, 1997, s. 44-45.

paralela pozdějším úmyslným konstruktem církve. Dříve byl tento den Římany slaven jakožto Saturnálie⁹⁴, ve 3. století byl nahrazen oslavou narození zmíněného Mithry a nakonec byl sv. Augustinem (žijícím v letech 354 až 430 n. l.) tento pohanský svátek překryt oslavou Kristova zrození.⁹⁵

Popisované příběhy však nebyly převzaty namátkou, či za čistě prvoplánovým účelem postavit Ježíše Krista do pozice rovného boha. Šlo spíše o jejich využití coby námětů, které pak tvůrci evangelií systematicky zasadili do sofistickované koncepce v podobě jinotajů, alegorií, metafor a příměrů, a které se ve výsledné formě celku, skrze všechny události v životě Ježíše Krista, staly symbolickou teologickou deskripcí. Abstrakce od primární explicitnosti výše popsaných událostí je nutným krokem při dešifrování a interpretaci podstaty učení.

Přístup a klíč k pojetí mytologie obecně shrnul Otakar Antoň Funda následujícím způsobem: *„Mytologie je velmi závažný řád řeči, vypovídá mnoho podstatného o světě, životě a člověku. Je ji však třeba číst a interpretovat jako mytologii, tj. jako řád řeči, který nerozlišuje mezi fakty a významy. Proto mýty nelze chápat jako sdělení o faktech, která se stala. Mýty nám však zprostředkují určité lidské pochopení světa i místa člověka v něm.“*⁹⁶

⁹⁴ Svátek Slunce, zimního slunovratu, oslava římského boha Saturna. Původně jednodenní, a to 17. 12.

⁹⁵ LIŠKA, Vladimír. *Největší tajemství Ježíše z Nazaretu*. Olomouc : Fontána, 2002, s. 67.

⁹⁶ FUNDA, Otakar, Antoň. *Ježíš a mýtus o Kristu*. Praha : Karolinum, 2007, s. 345.

8 NOVOZÁKONNÍ JEŽÍŠ KRISTUS

Na základě uvedených informací a důkladného prozkoumání novozákonních evangelií, jsem zaujala subjektivní stanovisko ke všem aspektům zmiňovaným v této práci a na základě vzniknuvší, níže formulované a nikterak originální, hypotézy, podám vlastní interpretaci.

Novozákonní Ježíš se jeví jako synkreze mnoha mytologických, či starozákonních postav, jež se mu nejspíš staly předobrazem, a jejíž výsledná podoba byla, též s ohledem na mesiánskou charakteristiku, koncipována v ryze křesťanském duchu, motivována snahou zkonstruovat na základě historické postavy „legendu o Kristu“, „kult Krista“, za účelem křesťanské propagace a osvěty, položené na maximách Ježíšova učení. Novozákonní evangelia tedy zakládají svůj příběh na skutečné historické postavě, ovšem pro svůj záměr tvůrci evangelií přidávají mytickou nadstavbu, která metaforicky, symbolicky ilustruje samu podstatu učení. Zmíněná analogie s mnoha příběhy starověkých náboženských systémů, či s příběhy starozákonními byla využita zcela programově a dotváří výsledný imanentní teologický odkaz evangelií, která jsou reflexí ideologie jejich tvůrců a která pomocí paralel, alegorií a metafor zprostředkovávají obsah sdělení „Kristova učení“.

Setkáme se i s názory, zejména z řad ortodoxních věřících, deklarujícími, že identita novozákonního Ježíše se s jeho historickým vyobrazením překrývá⁹⁷ a tvoří tutéž osobnost, a rezolutně popírajícími jakoukoliv pozdější redakci evangelií, či jejich označení jakožto křivá, či fiktivní svědectví.⁹⁸ V opozici jsou pak tací, jako například Arthur Drews, kteří předkládají hypotézu, že Ježíš Kristus nežil vůbec a celé křesťanství vychází z vykonstruovaného fiktivního mytického základu, či že historický Ježíš je odbornému bádání nepřijatelný a věda by měla od pokusů o jeho

⁹⁷ Srovnej. DREYFUS, François. *Věděl Ježíš, že je Bůh?* Praha : Krystal OP, 1998, s. 73-79. JOHNSON, Paul. *Ježíš: životopis pro 21. století.* Brno : Barrister & Principal, 2010, s. 5-9.

⁹⁸ RATZINGER, Joseph. *Úvod do křesťanství.* Brno : Petrov, 1991, s. 135.

rekonstrukci upustit a zaměřit se na Krista křesťanské víry.⁹⁹ A v neposlední řadě existuje řada konspiračních teorií, které na celou problematiku nahlíží vlastním, ojedinělým způsobem a na něž bývá zpravidla a priori nazíráno se značným despektem.

8.1 Interpretace evangelií

Otázka po původu a důvodech vylíčení historicky nepodložených, bájných událostí v Ježíšově životě již byla teoreticky zodpovězena. Zaměřme se nyní na symboliku některých z nich, na účel, jež splňují a především na pojetí Ježíše Krista samotnými tvůrci evangelií.

Z jednotlivých evangelií mnohdy silně prosakuje záměr, s jakým byla sepsána, a samo pojetí Ježíše Krista. Marek se nesnaží potlačit jeho člověčenství, ba právě naopak jej líčí jako velmi emotivní bytost, s mnoha aspekty, jež lidství náleží a jsou mu vlastní, a ač je kladen důraz na jeho mesiánství a lidskost, není tomu tak na úkor jeho participace na božském jsoucnu. Matouš pojímá Ježíše jako silně spjatého s židovskou tradicí, kterou z části respektuje, z části reformuje a v každém případě se na ni odkazuje. Lukášův Ježíš je především empatický, chápavý a vnímavý filantrop a celý Lukášův ideový odkaz je nejvíce kosmopolitní a univerzální. V kontrastu s Markovým Ježíšem pak silně polarizuje Ježíš Janův, který reprezentuje Boha samého, a právě proto se jeví jeho evangelium jako anomální. Bude-li však k jeho evangeliu přistupováno s tímto vědomím, pak se právě Janovo evangelium bude jevit jako nejtransparentnější.¹⁰⁰

8.1.1 Symbolika událostí v životě Ježíše Krista

Fiktivní události autorské fabulace motivované mytickými prvky a náměty jsou alegorickými prostředky sdělení, nikoliv samoučelným balastem. Přes svou povrchní prozaičnost právě ony obsahují podstatu

⁹⁹ FUNDA, Otakar, Antoň. *Ježíš a mýtus o Kristu*. Praha : Karolinum, 2007, s. 57.

¹⁰⁰ MACHOVEC, Milan. *Ježíš pro moderního člověka*. Praha : Orbis, 1990, s. 137-144.

Ježíšova učení, a proto je nutné vnímat nikoliv to, co popisují, nýbrž co znázorňují. Na první pohled bezobsažné, epizodní „příhody“ tak nabývají postavení zásadního, takřka klíčového. Stejně tak je tomu i u užívaných podobností, jež bývají mnohdy zdánlivě těžko uchopitelná. Neměla za cíl kamuflovat podstatu sdělení, naopak pomocí konkrétních příkladů a příměrů většinou ze života, jim mohlo být porozuměno snáze, než kdyby bylo užito rozsáhlých filosofických a intelektuálních promluv.

Jako první bude pozornost zaměřena na nejvíce pozoruhodné události Ježíšova života, kterými jsou bezpochyby vykonané zázraky. Racionálnímu chápání se jeví jako iluzorní, ovšem stejně tak jako ostatní příběhy, i ony jsou pouhou metaforou. Jisté indicie k dešifrování poskytl dokonce sami tvůrci. Například Ježíšův výrok „*Kdo věří ve mne, i on bude činit skutky, které já činím, a ještě větší, neboť já jdu k Otci*“ [Jn 14,12] je sám o sobě natolik výmluvný, že jej netřeba nijak rozvádět. Chůze po moři a utišení bouře, zázraky označované jako přírodní, byly koncipovány s přihlédnutím k tehdejšímu pojetí moře coby místa zla.¹⁰¹ Ježíšova chůze po něm, či zvládnutí živlu při utišení bouře, pak znázorňuje právě jeho svrchovanost nad zlem. Zázraky nasycení čtyř a pěti tisíců jsou rovněž symbolickým vyjádřením, ve kterém se prolíná hned několik linií. Za prvé Ježíš obohacuje/sytí davy svým učením. Zároveň užitím chlebu, v souladu s výrokem „*Já jsem chléb života*“ [Jn 6,48], sytí davy sebou samým a jen skrze něj budou lidé žít navěky. A třetí metaforická rovina odkazuje na Ježíšův výrok během trojího pokoušení ďáblem: „*Ne jenom chlebem bude člověk živ, ale každým slovem, které vychází z Božích úst.*“ [Mt 4,4]. U Jana zmiňovaný zázrak proměny vody ve víno je taktéž obrazným vyjádřením, tentokrát změny kvality. Alternativní výklad tohoto zázraku může být, že je to právě Ježíš Kristus, kdo je, stejně jako Dionýsos, šířitelem radosti a veselí.¹⁰²

¹⁰¹ FUNDA, Otakar, Antoň. *Víra bez náboženství*. Praha : Prvokruh, 1994, s. 58.

¹⁰² Tamtéž, s. 59.

Události kříšení mrtvých mají taktéž mnoho významů. Jedním z nich je účelové vyzdvižení Ježíšovy výjimečnosti nepřímým přirovnáním k dřívějším významným prorokům, jakým byl například Eliáš. Dalším z významů pak je symbolika návratu k životu lidí samých, vystřízlivění.

Co se uzdravování týče, nelze striktně vyloučit možnost, že byl historický Ježíš skutečně obdařen jistými léčitelskými schopnosti, které již tehdy, stejně tak jako dnes, nebyly něčím zcela ojedinělým, ač je lze jen stěží (zdali vůbec) vědecky prokázat. Značnou měrou se jistě na mnoha zázračných uzdraveních podílel i placebo efekt, jehož autosugestivní účinek byl přisuzován Ježíšovým schopnostem a který v podstatě sám Ježíš shrnul tezí „*Věř a víra tvá tě uzdraví*“ [Mk 5,34]. Jinak je tomu u vymítání démonů, léčby posedlých. Zde do výkladu opět proniká symbolika, tentokrát značící očištění sebe sama od vlastního metafyzického zla, a prozření skrze Ježíše Krista, skrze víru v něj, participací na jeho božství.

Ježíš přichází jako Spasitel, spasitel našich duší, který naše hříchy vykoupí svou obětí. Jinými slovy dává příležitost k novému počátku. Reforma nepřichází jen v dosavadním pojetí Boha (Jahve) a celého systému judaismu, možnost obnovy se naskytá i pro člověka samého. Nejprve je však třeba se vypořádat se zlem uvnitř sebe sama – jak symbolizuje například událost „*Pokoušení na poušti*“ [Mt 4,1-11], [Mk 1,12-13], [Lk 4,1-13]

Události vzkříšení a nanebevzetí je ovšem nutné posuzovat odlišným kritériem. Vzkříšení bylo v každém případě nutné do jednotlivých vyprávění zasadit, aby byla „naplněna“ slova proroků o příchodu Mesiáše a aby se tak Ježíš stal sám sobě *corpem delicti*. I účel nanebevzetí, jež ve dvou evangeliích, která jej popisují, splňuje, je jaksi samoúčelný, zároveň však plní jednu významnou funkci – nejen tedy, že umocňuje výsostné postavení a boholidství Ježíše Krista, je rovněž

odpovědí na případnou otázku, kde Ježíš následně po svém vzkříšení a posledním zjevení pobýval.

8.1.2 Janovo evangelium

Janovo pojetí Ježíše coby Boha je v samotném textu mnohokrát, takřka explicitně naznačeno výroky „*Já a Otec jedno jsme.*“ [Jn 10,30], „*Kdo vidí mne, vidí Otce.*“ [Jn 14,9], či „...*Dříve než se Abrahám narodil, já jsem.*“ [Jn 8,58] a dalšími, a právě ono pojetí je odpovědí na mnohé zdánlivé nesrovnalosti, které vyvstávají při komparaci s evangelií synoptickými. Sám Jan označuje Ježíšem vykonané zázraky coby znamení, a tak nepřímou poukazuje na metaforickou rovinu, jež jeho (a nejen jeho) evangeliem prostupuje.

Jedním z principiálních rozdílů mezi Janem a synoptiky je vlastní přiznání Ježíšovy identity. U Jana je již od Prologu zřejmé, že Ježíš je Mesiášem a ani on sám se nikterak nesnaží tento fakt tajit, ač se sám za Mesiáše neoznačuje. Na rozdíl od synoptiků, Janův Ježíš právě z tohoto důvodu nikdy nikoho nenabádá k mlčenlivosti po vykonání zázraku, či uzdravení a ze stejného důvodu v Janově vyprávění absentuje událost „*Proměnění na hoře*“ [Mt 17,1-13], [Mk 19,2-13], [Lk 9,28-36]. U synoptiků bylo nutné transfiguraci do Ježíšova životopisu implantovat, protože tehdy Ježíš přítomným svědkům odhalí svou pravou totožnost. Rovněž chybějící událost křtu Jan opominul zcela záměrně, jelikož křtít Boha by bylo aktem absurdním, stejně tak jako Boha pokoušet, a proto ani tento příběh Jan nezmiňuje. Ze stejného důvodu u Jana není k dispozici Ježíšova genealogie, události narození, modlitba v Getsemane, později známá jako „*agonie*“ a Ježíšova poslední slova nejsou výtkou Bohu, nýbrž spíše konstatováním dokonání vytyčeného, naplnění poselství, splnění mise.

Další neshodou je odlišná datace Ježíšova ukřižování, ovšem i zde je hypotetická odpověď, v duchu výše explikovaného, nasnadě.

S přihlédnutím k faktu, že evangelijní příběhy jsou alegorickými prostředky sdělení podstaty, je časová důslednost zcela irelevantní. U Jana se synoptická „*Poslední večeře*“ neodehrává, Ježíš je u něj ukřižován v den, kdy u synoptiků probíhá, ale to vše proto, že u Jana Ježíš substituuje velikonočního beránka, jež má být obětován. To Ježíš je onou obětí, a proto učedníky neposílá beránka shánět a připravovat. Nesrovnalostí mezi Janem a synoptiky bylo ve shrnutí nastíněno sice více, považuji je však buďto za zanedbatelné nuance, či za takové evidence, které po předchozím výkladu již netřeba více analyzovat.

Jan zkrátka, tvoře své evangelium jako poslední v řadě, manipuloval s příběhy dříve vzniknuvších evangelií a přetvářel je k obrazu svému, aby co nejlépe vystihovaly a odrážely jeho stanovisko. Jeho atypičnost, která vedla k separování od synoptických evangelií, však nespočívá v tom, že by popisoval odlišného Ježíše Krista, či že by některé z událostí jeho života opominul či modifikoval. Je unikátní pro svůj náhled na Ježíše, přesněji řečeno na jeho učení, a skrze víru v něj bylo též vytvářeno. Ježíš je personifikací božského, absolutního jsoucná, které těsnou interakcí přináší ono poselství, ono Království Boží. Historicita a chronologie jsou pak v tomto ohledu druhořadé a irelevantní.

8.2 Odkaz novozákonních evangelií

Novozákonní evangelia nejsou biografii Ježíše Krista. Nejsou ani legendou, fikcí. Přestože jejich literární žánr nemá ve své podstatě obdoby, jedno je jisté – dokumentují teologické vize svých tvůrců. Již samotný fakt, že se jednotlivá pojetí Ježíše Krista i samotný způsob přístupu k jeho učení mezi evangelisty vzájemně liší, dokládá, že ať již budeme k novozákonním evangeliím přistupovat z jakéhokoliv úhlu pohledu, žádný jejich výklad nelze označit jako nevhodně vyvozený, či naopak jako jediný adekvátní, správný. Sama podstata je u všech totožná, co však představuje, co ji tvoří, to už je interpretačně variabilní.

9 ZÁVĚR

Dnešní doba má tendenci apelovat především na racionalitu. Vše, co se vymyká, bývá zpravidla označováno jako transcendentní, esoterické, mystické, či okultní a stavěno tak mimo dosah našeho poznání. Jako kontrast vědění bývá mnohými neuvážlivě předkládána víra. Na její místo by však měl být dosazen pojem mínění, který sémanticky přesněji vystihuje povahu toho, co stojí vědění v opozici - to, čím si nejsme jisti. Víra nemá s dokazováním nic společného, nelze ji jakýmkoliv způsobem vyvrátit či obhájit. Je to vnitřní přesvědčení, cit, intuice, jež odráží naše vnímání světa a jeho principů nejen z aspektů, jež jsou nám přístupné, ale rovněž i z oněch „transcendentních“.

Každý člověk věří. I ti, jež jsou označováni za ateisty, svůj postoj zakládají na víře – na víře, že Bůh neexistuje. V tomto směru narážíme v českém jazyce na jistý lingvistický defekt. Pojem ateista (vzniklý složením původem řeckých slov „a“, coby záporné předpony, a „theos“, jakožto pojmu pro boha¹⁰³) přesně vystihuje i z etymologického hlediska svůj význam. Český ekvivalentní pojem „nevěřící“ však naráží na výše zmíněný problém. Tento letmý, lingvistický exkurz zmiňuji proto, aby bylo zcela patrné, že víra je neodmyslitelně spjata s existencí lidstva již od samého prvopočátku a bude tomu tak i nadále. Fakt, že postupem času jednotlivé mýty, kulty a později náboženské systémy zasadily víru do vykonstruovaného rámce, institucionalizovaly ji, na její podstatě pranic nezměnilo. Je společným a zásadním prvkem všech náboženství, nehledě na jejich původ, obsah, či vnitřní systém a strukturu.

Byla to také právě víra, jež iniciovala sepsání čtyř novozákonních evangelií, ať již byla vytvořena kýmkoliv, a jež byla předmětem této práce. Po provedení komparační analýzy se vyjevily mnohé neshody nejen mezi synoptickými evangelií, ale také mezi jimi a evangeliem Janovým, které je

¹⁰³ Praktický slovník novořecko-český a česko-novořecký. Voznice : Leda, 2006, s. 341.

svou povahou od předchozích tří mírně izolováno. Po důkladném prostudování odborné literatury, jež se k této problematice vyjadřovala, a po provedení vlastní studie a komparace, bylo již zcela zřejmé, že všechna čtyři evangelia jsou parafrázemi téže podstaty. Liší se jen formou, která je ovšem pro vzájemnou rozporuplnost zavádějící, a tak může snadno dojít k dezinterpretaci, pokud nebude abstrahováno od povrchní epické deskripce.

Ježíš svým převratným myšlením inicioval chod věcí následujících a nehledě na jejich důsledky, či transformaci původního učení, jeho obsah zůstal nedotčen. A to právě jen díky tomu, že je nutno jej, skrze evangelia, po vlastním způsobu interpretovat. Promlouvá přímo k nám, oslovuje nás, nechává prostor pro kontemplaci a dává svobodnou možnost volby, jež je i Ježíšovu učení vlastní. Evangelia jsou symbolickými, metaforickými příběhy, jež tlumočí podstatu Ježíšova učení, jehož tvůrce lze označit za historickou postavu, ovšem nikterak totožnou s postavou, jak ji vykreslují novozákonní evangelia.

K tomu, aby Ježíšovo učení splnilo svůj účel, není třeba akademického diskurzu, či ověřených faktů a důkazů. Není to paradigma pro životní filosofii, není to návod k bytí ani diktát, nenárokuje si slepé přijímání, je to, ve své nejčistší formě, pobídka k introspekci a prozření. Pilíře, na nichž Ježíšovo učení stojí, nejsou tvořeny evidencí, naopak pouhou niternou vírou každého člověka. Jak praví jedna z Ježíšových citací uvedená v Janově evangeliu „*Blahoslavení, kteří neviděli, a uvěřili*“ [Jn 20,29].

Otázka historicity Ježíše Krista, otázka autenticity evangelií a dochovaných odkazů, i otázka historicity samotných autorů evangelií jsou otázkami, jež by se v podstatě daly shrnout do jedné. Dokud bude lidstvo existovat, bude se dožadovat odpovědí, a tak, v duchu teze „*Nepoznaná pravda nepřestává být pravdou*“, bude i tato otázka navždy aktuální.

10 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A INTERNETOVÉ ZDROJE

10.1 Literatura

Bible. Český ekumenický překlad. Praha, 1979. Bez ISBN.

BESSIÈRE, Gérard. *Ježíš, nečekaný Bůh*. Praha : Slovart, 1995. ISBN 80-85871-18-1.

DREYFUS, François. *Věděl Ježíš, že je Bůh?* Praha : Krystal OP, 1998. ISBN 80-85929-28-7.

FILIPSKÝ, Jan. *Encyklopedie indické mytologie*. Praha : Libri, 1998. ISBN 80-85983-52-4.

FUNDA, Otakar, Antoň. *Ježíš a mýtus o Kristu*. Praha : Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1276-8.

FUNDA, Otakar, Antoň. *Víra bez náboženství*. Praha : Prvokruh, 1994. ISBN 80-901470-1-8.

HELMINIÁK, Daniel. *Ježíš Kristus. Kým byl/je doopravdy*. Praha : Práh, 2004. ISBN 80-7252-105-5.

HOUTZAGER, Guus. *Encyklopedie řecké mytologie*. Čestlice : Rebo Productions, 2003. ISBN 80-7234-287-8.

JOHNSON, Paul. *Ježíš: životopis pro 21. století*. Brno : Barrister & Principal, 2010. ISBN 978-80-87474-02-0.

Kolektiv autorů. *Mytologie světa*. Praha : Slovart, 1997. ISBN 80-7209-034-8.

KRYVELJOV, Iosif, Aronovič. *Evangelické báje a jejich smysl*. Praha : Státní nakladatelství politické literatury, 1958. Bez ISBN.

LIŠKA, Vladimír. *Největší tajemství Ježíše z Nazaretu*. Olomouc : Fontána, 2002. ISBN 80-86179-85-0.

MACHOVEC, Milan. *Ježíš pro moderního člověka*. Praha : Orbis, 1990. ISBN 80-235-0015-5.

MALÝ, Radomír. *Církevní dějiny*. Olomouc : Matice cyrilometodějská s.r.o, 2001. ISBN 80-7266-083-7.

PORTER, Joshua, Roy. *Život Ježíše Krista*. Praha : Euromedia Group : Knižní klub, 1999. ISBN 80-242-0046-5.

RATZINGER, Joseph. *Úvod do křesťanství*. Brno : Petrov, 1991. ISBN 80-85247-13-5.

Praktický slovník novořecko-český a česko-novořecký. Voznice : Leda, 2006. ISBN 80-7335-065-3.

VERMES, Geza. *Ježíšovo umučení*. Praha : Paseka, 2010. ISBN 978-80-7432-040-8.

VERMES, Geza. *Ježíšovo narození*. Praha : Paseka, 2009. ISBN 978-80-7432-004-0.

10.2 Internetové zdroje

Citace textu: Tacitus, Annales (Letopisy), XV, 44 Edice originálníhoho [online]. Dostupné z : <http://www.upol.cz/uploads/media/Tacitus.pdf>

LEM, Jiří. *Mimobiblické zmínky o Kristu - Ježíš u Flavia* [online].

13.4.2011 [cit. 25.10.2012]. Dostupné z :

<http://www.rozumnavira.cz/apologetika/46-mimobiblicke-zminky-o-kristu-jezis-u-flavia.html>

LEM, Jiří. *Ježíš nebo Caesar. Verdikt literárních pramenů* [online].

10.5.2011 [cit. 25.10.2012]. Dostupné z :

<http://www.rozumnavira.cz/apologetika/52-jezis-nebo-ceasar-verdikt-literarnich-pramenu.html>

Plinius Mladší o Křesťanech [online]. [cit. 25.10.2012]. Dostupné z :

http://parnassus.ic.cz/bohemica/plin_ep_10_96-97_b.html

Ježíš Kristus [online]. [cit. 25.10.2012]. Dostupné z :

www.cb.cz/novak/system/files/kristus.doc

11 PŘÍLOHY

11.1 Gaius Cornelius Tacitus – „Annales“ („Letopisy“)

„... Ale ani lidskou pomocí, ani štědrými císařovými dary a ni usmiřováním bohů se nedala zahladit zlá pověst, že požár byl založen na rozkaz. Aby tedy potlačil tu pověst, nastrčil Nero jako viníky a potrestal nejvybranějšími tresty ty, jež lid pro neřestný život nenáviděl a nazýval Christiani. Původce tohoto jména Christus byl za vlády Tiberiovy prokurátorem Pontiem Pilátem popraven. Tato zhoubná pověra byla sice prozatím utlumena, ale znova propukla nejen v Judeji, kolébce tohoto zla, nýbrž i v Římě, kde se všechny ohavnosti nebo hanebnosti soustřeďují a nalézají hodně ctitelů. Byli tedy pochyťáni nejprve ti, kteří se přiznávali, později však na jejich udání bylo jich převeliké množství usvědčeno, ne tak ze zločinu, jako spíše z nenávisti k lidskému pokolení. A ještě když umírali, tropili si z nich posměch tak, že jsouce pokryti kožemi divokých zvířat, byli rváni od psů a tak hynuli, nebo byli přibiti na kříže nebo určeni plamenům, a když se setmělo, pálení k nočnímu osvětlení. Nero propůjčil k tomuto divadlu své sady a pořádal hry v cirku, při nichž se v obleku vozataje míchal mezi lid nebo stál na voze. Proto třebaže šlo o viníky, zasluhující nejhorších trestů, vzrůstala se útrpnost s nimi, protože byli utráceni ne ve veřejném zájmu, nýbrž pro ukrutnost jediného člověka. ...“¹⁰⁴

11.2 Gaius Suetonius Tranquillus – „Životopisy dvanácti císařů“

„Židy vypudil z Říma, protože tam pod vlivem Chresta vytrvale vyvolávali nepokoje“ ... „Chrestiani byli vedeni k mučení, jsou to lidé, kteří se oddali nové zločinné pověře“¹⁰⁵

¹⁰⁴ Citace textu: Tacitus, Annales (Letopisy), XV, 44 Edice originálního [online]. Dostupné z : <http://www.upol.cz/uploads/media/Tacitus.pdf>.

¹⁰⁵ LIŠKA, Vladimír. Největší tajemství Ježíše z Nazaretu. Olomouc : Fontána, 2002, s. 32.

11.3 Flavius Josephus – „Židovské starožitosti“

Pravděpodobně původní verze

„ V té době žil moudrý muž jménem Ježíš. Jeho způsob života byl dobrý a byl znám jako ctnostný. A mnoho lidí z Židů i z jiných národů se stalo jeho učedníky. Pilát ho odsoudil k ukřižování a ke smrti. Říkali, že se jim zjevil třetí den po ukřižování a že byl živ, podle toho byl pokládán za Mesiáše, o němž proroci předpovídali zázraky.“¹⁰⁶

Pravděpodobně redigovaná verze

„V této době žil Ježíš, člověk moudrý, můžeme-li ho vskutku nazývat člověkem, konal totiž neuvěřitelné skutky a učil lidi, kteří s potěšením přijímají pravdu. Získal si mnoho Židů, též i mnohé z Řeků. On byl ten Kristus. A když ho Pilát odsoudil na kříž na základě obžaloby předních lidí mezi námi, ti, kteří ho od počátku milovali, se ho nevzdali. Zjevil se jim totiž znovu živý třetího dne, jak i toto i tisíce dalších mocných věcí o něm předpovídali Boží proroci. A ani nyní kmen křesťanů, tak po něm nazvaných, dosud nevyhynul...“¹⁰⁷

Druhá Flaviova zmínka

„Ananos shromáždil synedrion a postavil před něj Jakuba, bratra Ježíše, který byl nazýván Christos, a některé další, obvinil je, že překračují zákon a nechal je ukamenovat.“¹⁰⁸

11.4 Gaius Plinius Caecilius Secundus – „Dopis Traiánovi“

„Mám ve zvyku, pane, obracet se na tebe se vším, čím si nejsem jist. Kdo by mne totiž mohl lépe zbavit pochybností nebo poučit v

¹⁰⁶ LEM, Jiří. *Mimobiblické zmínky o Kristu - Ježíš u Flavia* [online]. 13.4.2011 [cit. 25.10.2012]. Dostupné z : <http://www.rozumnavira.cz/apologetika/46-mimobiblicke-zminky-o-kristu-jezis-u-flavia.html>.

¹⁰⁷ MALÝ, Radomír. *Církevní dějiny*. Olomouc : Matice cyrilometodějská s.r.o, 2001, s. 7-8.

¹⁰⁸ LEM, Jiří. *Mimobiblické zmínky o Kristu - Ježíš u Flavia* [online]. 13.4.2011 [cit. 25.10.2012]. Dostupné z : <http://www.rozumnavira.cz/apologetika/46-mimobiblicke-zminky-o-kristu-jezis-u-flavia.html>.

neznalosti? Vyšetřování ohledně křesťanů jsem se nikdy neúčastnil, a tak nevím, co a jak se má trestat a vyšetřovat. Nemálo jsem váhal, zda se má brát ohled na věk, nebo zda i ti nejmladší mají být stavěni na roveň s dospělými, zda má být za projevenou lítost udělována milost, nebo zda tomu, kdo byl dříve křesťanem, nemá pomoci to, že jím přestal být, zda se má trestat za samotné jméno "křesťan", i když nebyla spáchána žádná hanebnost, nebo za hanebnosti související s tímto jménem. Prozatím jsem s těmi, kteří mně byli předvedeni jako křesťané, zacházel tímto způsobem: Zeptal jsem se jich, zda jsou křesťany. Těch, kteří se k tomu doznali, jsem se zeptal ještě podruhé a potřetí a zároveň jsem jim pohrozil trestem; jestliže na svém doznání trvali, přikázal jsem vykonat na nich trest. Nepochyboval jsem totiž, že nehledě na to, k čemu se přiznali, musí být potrestána jejich zatvrzelost a zarputilá neústupnost. Jiné, stejně pošetilé, kteří byli římskými občany, jsem nechal poslat do Říma. Samotným projednáváním, jak už to bývá, se zločin začal šířit a brzy nabyl vícero podob. Bylo podáno anonymní udání na mnoho lidí; měl jsem za to, že je třeba propustit ty, kteří popřeli, že jsou nebo že byli křesťany, a po mém vzoru vzývali bohy a před tvou podobiznou, kterou jsem kvůli tomu nechal přinést zároveň se sochami božstev, obětovali kadidlo a víno, a navíc zlořečili Kristovi - k ničemu z toho prý nelze přinutit skutečné křesťany. Jiní, kteří byli označeni udavačem, řekli, že jsou křesťany, ale hned to zase popřeli; prý sice byli, ale přestali jimi být - někteří před třemi lety, jiní před ještě více lety, a někdo dokonce před dvaceti. Také tito všichni uctili tvou podobiznu i sochy bohů a zlořečili Kristovi. Tvrdili však, že podstatou jejich viny či omylu bylo to, že se ve stanovený den před úsvitem scházivali, společně se modlili ke Kristovi jako k bohu a zavazovali se přísahou nikoli ke zločinu, nýbrž k tomu že se nebudou dopouštět krádeží, loupeží ani cizoložství, že nebudou porušovat dané slovo a že neodmítnou vydat svěřenou věc, kdykoli k tomu budou vyzváni; poté se, jak pravili, rozcházel, aby se znovu sešli k jídlu, otevřeně a bez nekalých úmyslů; toto však prý přestali dělat po

zveřejnění mé vyhlášky, již jsem podle tvých pokynů zakázal spolky. Tím spíše jsem pokládal za nezbytné vyslechnout na mučidlech dvě služby, jimž se říkalo pomocnice, a tak zjistit pravdu. Neshledal jsem však nic jiného než to, že se jedná o zvrácenou a přehnanou pověru. Proto jsem vyšetřování odložil, abych se s tebou mohl poradit. Zdálo se mi totiž, že tato záležitost si zaslouží tvoji radu, a to především kvůli počtu osob do ní zapletených; neboť mnoho lidí všech věkových skupin, všech společenských tříd a obojího pohlaví je a bude stíháno. Nákaza té pověry zasáhla nejen města, nýbrž i vesnice a venkov; zdá se však, že může být zastavena a vymýcena. Aspoň je dostatečně zřejmé, že již téměř liduprázdné chrámy začaly být navštěvovány, že se obnovují dlouho zapomenuté náboženské slavnosti a že se všude objevuje maso obětních zvířat, na něž se dosud jen velmi zřídka našel kupec. Z toho si lze snadno domyslit, jaký zástup lidí se může napravit, když se dá příležitost k projevení lítosti.“¹⁰⁹

11.5 Lukiános ze Samosaty

„...neboť dosud uctívají toho velkého člověka, který byl v Palestině přibit na kříž za to, že uvedl v život ten nový kult.“¹¹⁰

11.6 Mara Bar-Serapion – dopis z vězení

„Co měli Athéňané z usmrcení Sokrata? Hladomor a pohroma na ně přišla jako soud za jejich zločin. Co měli obyvatelé ostrova Samos z upálení Pythagorova? Náhle byla jejich země zasypána pískem. Co měli židé z popravení svého moudrého krále? Hned potom bylo jejich království zničeno. Bůh ty tři moudré muže spravedlivě pomstil: Athéňané pomřeli hladem; obyvatelé Samu byli zaplaveni mořem; židé zničení a vyhnaní za své země žijí v naprostém rozptýlení. Ale Sokrates úplně nezemřel; žije dále v Platonově učení. Pythagoras úplně nezemřel; žije

¹⁰⁹ Plinius Mladší o Křesťanech [online]. [cit. 25.10.2012]. Dostupné z : http://parnassus.ic.cz/bohemica/plin_ep_10_96-97_b.html.

¹¹⁰ Ježíš Kristus [online]. [cit. 25.10.2012]. Dostupné z : www.cb.cz/novak/system/files/kristus.doc.

dále v Héřině soše. Ani nezemřel úplně ten moudrý král; žije dále v učení, které založil.“¹¹¹

11.7 Sextus Iulius Africanus

„Thallos se ve své třetí knize historií pokouší vysvětlit tuto temnotu jako zatmění slunce – pošetile, podle mého soudu.“¹¹²

¹¹¹ *Ježíš Kristus* [online]. [cit. 25.10.2012]. Dostupné z : www.cb.cz/novak/system/files/kristus.doc.

¹¹² Tamtéž.

12 RESUMÉ

Jesus Christ, with the New Testament's gospels which describe his life, belongs among the most contentious legacies of the past of the entire history of mankind. The New Testament's gospels, whose authorship is assigned to Mark, Matthew, Luke and John, show up some significant differences in particular testimonies, although their subject is identical. For a long time they were considered as a biography of Jesus Christ, yet not only the mutual contradictorinnesses in individual testimonies, but also quoted historical inaccuracies and records of events, that were noted neither by their contemporaries, nor by later historicists (for example Herod's massacre of innocents) reduced the credibility of the gospels and initiated many researches and investigations of the authenticity and historicity of Jesus Christ.

Is the Jesus Christ, described in the New Testament's gospels identical to the historical Jesus? Are there some existing references, which could possibly serve as a fundament? Are the gospels authentic, or are they pure fiction? Did Jesus Christ actually exist? Questions of this type accumulated and this work is supposed to answer some of them. But it's very important to approach these issues aware that this whole work (including its conclusion) is significantly determined by its character – the religious aspect complicates the separation of Christian theology from facts, and for that mason, the resulting answers are hypotheses and not evidence.

The subject of this work then are the New Testament's gospels, which were put to comparative analysis, in order to systematize all the discrepancies between them and afterwards work with them. The whole work is divided into two main parts, where the first one presents a general overview of factual informations related to the topic and also contains a comparative analysis of the New Testament's gospels. The second part

is focused on the problem of Jesus Christ's historicity from the point of view of the three most distinctive conceptions of Jesus' identity – Jesus Christ historical, Jesus Christ mythical and New Testament's Jesus Christ. This part also includes the author's interpretation of the New Testament's gospels and the whole second part is made of a combination of factual informations (for example extant references to Jesus Christ, or an overview of mythical and Old Testament's figures and narrations) and personal hypotheses, which were formulated based on thematically related literature and also thanks to the author's insight and subjective interpretation. These hypotheses served as a fundament for the analysis and interpretation of the New Testament's contradictions and also for the author's tentative reconstruction of the probable historical identity of Jesus Christ.

The author's hypothetical conclusion is founded on the thesis that the New Testament's gospels based their depictions on a real historical person, but his true identity was intentionally deformed by the gospel's creators, in order to reinforce the exceptionality and divine origin of Jesus Christ. The New Testament's gospels are not biographies but metaphorical and symbolical narrations, which significantly reflect the theology of their creators and their target is to present the essence of Jesus' doctrine. Jesus Christ seems to be a synthesis of characters from mythological pantheons and Old Testament's figures (like Buddha, Krishna, Horus and others).

This work, based mainly on the books of O. Funda, M. Machovec., J. Ratzinger, D. Helminiak and F. Dreyfus, should be able to propose a complete and systematical summary of the New Testament's gospels with their discrepancies and their consequent interpretation and a view on the problem of Jesus Christ's historicity with the enumeration of existing references and possible mythical or Old Testament's patterns of his New Testament's appearance.